

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDIÆ AEVI,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. Ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM
ET CHARTARUM VETERUM

Nunc primùm ex Archivis Italiae depromtarum,

ADDITIS ETIAM
NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE
LUDOVICO ANTONIO MURATORIO
SERENISSIMI DUCIS MUTINAE
BIBLIOTHEcae PRAEFECTO.

*Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopalibus
Alteram hanc editionem curantibus.*

TOMUS SEXTUS.

ARRETII MDCCCLXXV.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impress. Episcop. sub signo PETRARCAE.
SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS

DATI BIBLIOGRAFICI:

Muratori, Lodovico Antonio [1672-1750], *Antiquitates Italicae medii aevi, sive dissertationes de moribus, ritibus, religione, regimine, magistratibus ... Italici populi referentibus post declinationem Rom. Imp. ad annum usque MD. Omnia illustrantur et confirmantur ingenti copia diplomatum et chartarum veterum ... additis etiam nummis, chronicis, aliisque monumentis nunquam antea editis.* Auctore Ludovico Antonio Muratorio serenissimi ducis Mutinae bibliothecae praefecto. Arretino Seminario & Collegio ecclesiasticorum Castilionensi episcopalibus alteram hanc editionem curantibus. Tomus primus (-septimus decimus). - Arretii : typis Michaelis Bellotti impress. episcop. sub signo Petrarcae, 1773-1780. - 17 v. : ill. ; 4° (27 cm)

Sull'occh.: Ludovicii Antonii Muratorii opera omnia. - I vol. 16 e 17 pubblicati dalla vedova di Michele Bellotti. - Il vol. 17 contiene anche gli indici

6. - 1775. - 1050 col., P. 1051, [2]

Segn.: [A]-3V4. - Ultima c. bianca. - Impronta: A.IO vot, a-e- egct (C) 1775 (R)
Dissertatio vigesima optava: De diversis pecuniae generibus quae apud veteres in usu fuere.

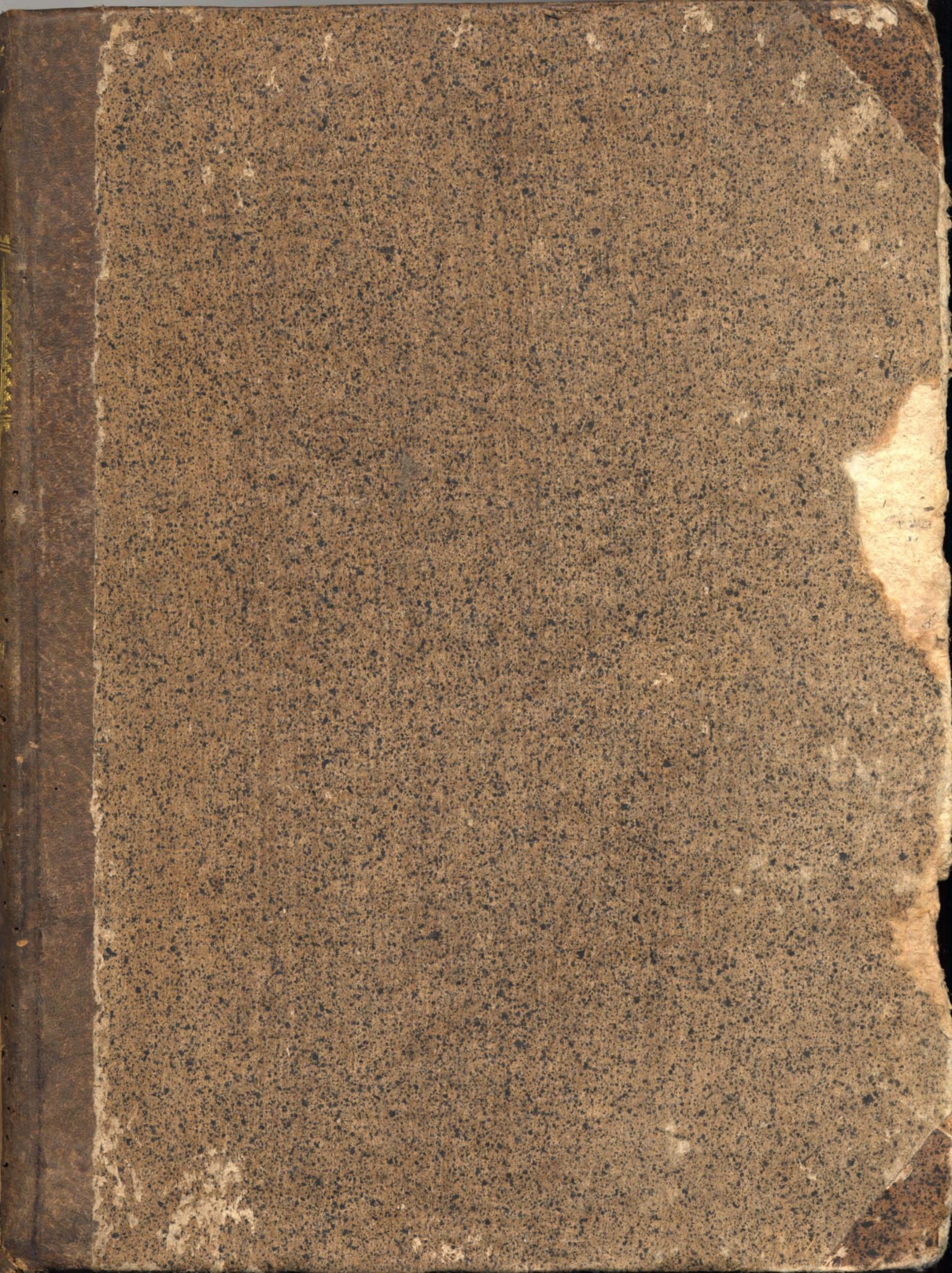
L'edizione è stata realizzata
grazie al contributo di:

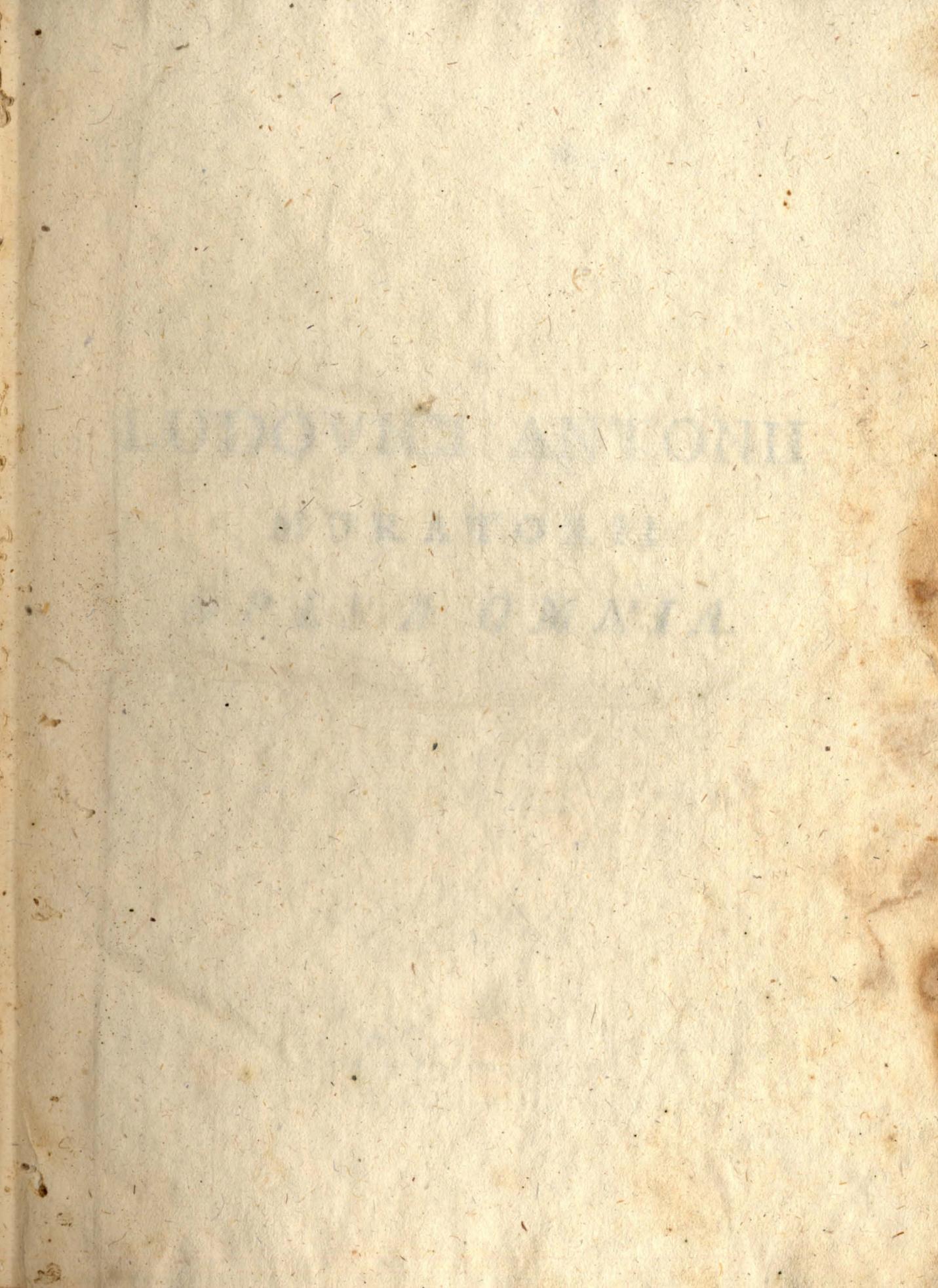

Fondazione
Cassa Risparmio
di Prato

ISTITUTO INTERNAZIONALE DI STORIA ECONOMICA
“F. DATINI”
Serie oro. Testi antichi in anastatica su CD-rom
22

D E D I V E R S I S
P E C U N I A E
G E N E R I B U S ,
QUAE APUD VETERES IN USU FUERE.
D I S S E R T A T I O
V I G E S I M A O C T A V A .

LUDOVICI ANTONII
MURATORII
OPERA OMNIA.

05215

LUDVICI ANTONI
МУЗАТАЯ
АИМО АЯЗО

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDII AEVII,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR
INGENTI COPIA DIPLOMATICUM
ET CHARTARUM VETERUM,

Nunc primum ex Archivis Italiac de promtarum,
ADDITIS ETIAM
NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE
LUDOVICO ANTONIO MURATORIO
SERENISSIMI DUCIS MUTINAE
BIBLIOTHEcae PRAEFECTO.

*Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopibus
alteram hanc editionem curantibus.*

TOMUS SEXTUS.

ARRETII MDCCCLXXV.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impres. Episcop. sub signo PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS.

05319

СЕСТЕРЦИИ
ДАДЕЧА
ДОМ
БАВАРИЯ

DISSESTATIONES

D. Monachus, Regino, Radulfus, Magister, Eusebius, Simeon,
Thietmar, Adalbert, Meinrad, Lioba, Benedictus, Theodardus,
Savarium, Eusebius, Willibaldus & more. In aliis. Poem. M.D.

ИХ ИМЕНА СОСТАВЛЯЮТСЯ СЛОВА

МИГАМОДИПАДИКОНДА
СМУРДИНАТЯНДА

ИХ ИМЕНА СОСТАВЛЯЮТСЯ СЛОВА

МАИТАЗИСЛА

ИХ ИМЕНА СОСТАВЛЯЮТСЯ СЛОВА

ИНОМАНДИАРИС

ИХ ИМЕНА СОСТАВЛЯЮТСЯ СЛОВА

ЛУДОВИДАНОДИУРАЛОД

ИХ ИМЕНА СОСТАВЛЯЮТСЯ СЛОВА

БИБЛЮТЕКАЕПРАВЕСТО

DE DIVERSIS
PECUNIAE
GENERIBUS,

QUAE APUD VETERES IN USU FUERE.

DISSERTATIO
VIGESIMA OCTAVA.

DE DIAE RIAS
P E C U A N I E
G E N E R I B U S
D I S S E R T A T O
A I G R I M A O C T A V A

DISSESTITO

VIGESIMAOCTAVA.

Uam ego nunc mihi propono materiem, levi brachio, utique fateror, sum pertransitatus. Argumentum enim perquam vastum plus otii exigeret, atque in justum Librum excrescere facile posset. Ut ergo aliquam Lector habeat notitiam Pecuniae, quae barbaricis Seculis in usu fuit, haec pauca edisseram. Uti apud Romanos, ita & apud Italicos Reges Góthos, Langobardos, Francos, & Germanos, triplici pecuniae specie publicum commercium peragebatur, *aurea* scilicet, *argentea*, atque *aereâ*, uti in praecedenti Dissertatione ex Cassiodori verbis ostendi. Aliquando etiam fuerunt & Nummi, quales aevo nostro, ex aere & argento mixto confici. Nullum autem usitatius nummorum genus antiquitus fuit, quam Solidorum. Erant Aurei primo; deinde fuerunt & Argentei; eorumque appellatio ante Constantini Magni tempora inyaluit.

A Vide Codicem Theodosianum. Ibi non una in Lege Solidorum mentio habetur. Ibique de eorum pondere & aestimatione non semel agitur. Certum est, tunc nonnisi Aureos fuisse: idque evincunt diserta Imperatorum verba. Quare qui Solidum tunc dicebat, *Aureum* significabat. In Libello *de Mensuris antiqui Scriptoris Anonymi* apud Goësium, inter Scriptores de Re Agraria, legitur: *Duodecim unciae Libram, viginti Solidos continentem, efficiunt. Sed veteres Solidum, qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant.* Et diu quidem perduravit in Italia Solidorum, sive Aureorum nomen & usus. An & ipsi Langobardi Reges in suis Legibus ad infligendam poenam Legum contemtoribus passim Solidorum nomine usi, *Aureos* significarint, incertum est mihi. Certum contra arbitror Langobardis quoque regnantiibus fuisse Solidos ex auro in Italia usurpatos. Cujus rei testem habeo nobilem Chartam, quam ego olim ex insigni Archivo Lucensis Archiepiscopii describerebam, ubi (quod est in tanta antiquitate rarum apud

B

C

Ita-

Italos) autographa membrana adser-
vatur. Ibi verò fit mentio Walperti
gloriosi Duci, cuius auctoritas incer-
tum est, num in Urbe & Comitatu
Lucensi concluderetur, an etiam se

A protenderet super universam Tuscam
Langobardorum, cuius caput Luca
fuit. Hac de re vide Dissertationem
V. de *Ducibus*.

Venditio domus ac terrarum facta Walpero Duci Urbis Lucensis
a Lupo Viro Honorabili, Anno 736.

IN nomine Domini Dei Salvatoris no-
stri Jesu Christi. Regnante Domno
nostro Liutprand viro excellentissimo Rege
Anno Regni ejus Vicensimo Quarto, &
precellentissimo Nepote ejus Domno nostro
Hilprand Rege Anno Primo, Mense
Martio, Indictione IV. Constat, me Lupo
Vir Honorabilis vinditor, filio quondam
Audoald, habitatore Castello Ursi, ideo
bac die vendidisset, tradedit & tradi-
disset & tradedit vobis Domno Walpert
glorioso Duci per Misso vestro Fusio,
idest Casa, ubi manere videor, res
ancillas, vineis, campis, silvis, cultum
adque incultum, mobile vel immobile,
omnia & ex omnibus, de quantam ad
manum mea habere visus sum in inte-
grum vobis tradedit & suscepit ad vos
Domno Walpert glorioso Duci pro Misso
vestro Fusio pretium placitum & defini-
tum Auri Solidos vigenti, ... in do-
minio & in vestra, cui supra tradedi-
mus esse potestatem possendum
abeas, teneas, atque possedeas, ed ad
tuos posteros derelinquendum liveram ha-
beas potestatem. Et quod non credo, si
ego Lupo Vir Honorabilis vinditor, seu
heridibus aliqua soproposita persona
vobis ipsa vinditionem subtragere value-
rit, vobis eam menime defensare non
potuerimus seu heredibus meis, conponet
vobis vel ad heredibus vestris dubia con-
ditionem meliorata rem & cartula vin-
ditionis in sua permaneat firmitatem.
Quam verò cartula vinditionis mee Deo-
dati Notario reservendam rogavi, &

B super manum meam proprium Sancte
Crucis signum fecit, & testes ut subscri-
verent vel signum facerent consagavit
in Mense suprascripto per Indictione su-
prascripta.

* Signum Lopi... vinditori qui...

* Signum manus Teupertum filio
quondam Racbis de Luca testis.

C Ego Deodatus Notarius hanc cartulam
vinditionis post traditam complevit &
dedit.

Uti jampridem Florentinus in
Monument. Comitissae Mathildis ani-
madvertit, & post eum Pagius in Cri-
tic. Baron. ex hisce notis Chronolo-
gicis elucet, Hilprandum, sive Hilde-
prandum, Liutprandi Regis Nepotem,
non Anno DCCXL. (quod Sigonius
tradidit) sed quidem Anno DCG-
XXXVI. seu potius DCCXXXV. con-
sortem Regni fuisse datum Liutpran-
do Regi. Quaestionem hanc fusius a
me agitatam habes in Dissertatione
XIV. de Servis. Heic autem memo-
ratos videmus auri Solidos viginti.
Testantem quoque habeo Grimaldum
infra laudandum, in Vaticana Biblio-
theca Instrumentum adservari anti-
quissimum in papiro Aegyptiaca scri-
ptum, qui Clariss. Virum Marchio-
nem Scipionem Maffejum fugit, ubi
commemorantur aurei Solidi, domi-
nici, probati, obrizati, optimi, pensan-
tes, integri ponderis, singulares numero,
super venditione sex unciarum fundi Ge-
niciani. Actum Ravennæ per Julianum

Fo-

Forum Civitatis Ravennae Scriptorem.
Testes Eusebius Adinscutarius, Florentinus ex Praefectis (aut Expraefectus)
Pistorum, Oderiscus Probus ex Primiceriis Nomenclatorum (vel Exprimicerius), Petrus Collistar. ante custodiam carcerum. Ita in aliis papyris ab eodem Marchione Maffejo editis legimus *aurei Solidos dominicos, probatos, obrizatos, optimos, pensantes.* At nunc peto ego, si praeter Aureum nullus. alias Solidus agnoscebatur, hoc est si nondum erant Argentei Solidi: cur *Solidos Auri* heic memoratos vides, quum Solidos tantum nominare satis fuisset? Quoties nunc dicimus *una Dobra*, uno Zecchino, un' Unghero, non addimus d' oro, quia non nisi ex Auro Nummi isti cuduntur. Et certe quo tempore in usu fuere Solidi

A duntaxat Aurei, uno Solidorum nomine mos fuit uti. *Omnes Solidi, in quibus Nostri Vultus ac veneratio una est,* inquit Constantinus Magnus in Lege primâ, Tit. 22. Lib. 9. Codic. Theodosiani. Ita in Lege 13. Tit. 6. Lib. 12. ejusdem Codicis legimus: *Quotiescumque Solidi ad largitionum subfida perferendi sunt &c.* Ita in aliis Legibus, & apud Gregorium Magnum variis in locis, ut alios Scriptores praetermittam. Quid est ergo, quod in Chartis Seculorum subsequentium non Solidos tantum commemorare veteres confuerunt, sed Solidos *Aureos*, aut *Auri*? Accipe & alterum documentum, ex eodem Archiepiscopali Archivo Lucensis Urbis depromtum, ubi primigeniam pergamenam ego olim legebam.

Emphiteusis, seu usus domus, quam a Walprando Episcopo Lucente Auselmus Vir Devotus se tenere agnoscit, Anno 746.

IN Dei nomine. Regnante Domino nostro Ratchis vir excellentissimus Rege, Anno Regni ejus Secundo, in ipsa Kalendas Septembri, Indictione XV. feliciter. Manifestu sum ego Auselmi Vir devotus, quia re prometto & ispondeo, atque manus meam facio tibi Domino venerabili Walprand Episcopus, ut in casa tua in loco Wamo, uvi quondam bone memorie genitor meus avitare visus fuerat, & i videm natus est, ut in ipsa casa usque in diebus vite mee i videm resedire direamus & cunfuetudo ipsejus case, quas parentis nostris ficerunt per singulus annus perevolvere direamus tam ego quam & filius meus, & ipsa suprascripta casa, & res bene lavorare & cunservare, si correctum fueret. Et si ego qui supra Auselmi, vel meus eredis, ipsa suprascripta casa & res ejus bene non cunservaremus, & angaria, quas

C usum habuit ipsa casa, minime perevolserimus, cumponamus tibi Domino Walprando Episcopu, vel ad tuos erides auri Soledus numero sexaginta, & exeat inanis & vacuus foras. Quam meis re promissionis cartula, & Perteradu Clericus scrivere rogavi, & subter signa sancte Croci feci.

D Actu in Domo sancte Ecclesie, Regnum & die suprascripta feliciter.

* Signum manus Auselmi Viri devoti re promessori & conservaturi.

* Signum manus Juvacimi Clerici testis.

* Signum manus Luci venerabilis Presbiteri testis.

* Signum manus Mauriperti Presbiteri testis.

* Signum manus Auriperti de Guamo testis.

Tom. VI.

+ Signum manus Abamundi Clerici testis.

Ego Perteradu Clericus & declarator Gaudentio Presbitero magistro meo inscripti..... dedi.

Gaudentius Presbiter pro suprascripta manus meas superscripti & confirmavi.

Et heic habemus auri Solidos numero sexaginta, quod uti nuper aje-

bam, indicare videtur, tunc etiam in usu fuisse argenti Solidos. Ego nihil decerno, id tantum moniturus, saltem usurpatos Saeculo subsequenti Solidos Argenteos. En Chartam autographam, quam ego olim exscripti ex eodem Tabulario Archiepiscopii Lucensis, ubi haec sunt verba,

Ubertus Diaconus ab Ambroso Lucensi Episcopo Ecclesiam in beneficium accipit, eique censum pollicetur, Anno 847.

IN Dei nomine. Regnante Domno nostro Lorbario Imperatore Augusto, Anno Imperii ejus, postquam in Italiā ingressus est, Vigesimo Quinto, Nonnas Madias, Indictione X. Manifestum ego Uppertus Diaconus filio bone memorie Fratelli, quia tu Ambrosius gratia Dei hujus sancte Lucane Ecclesie humilis Episcopus per cartula ad censum vobis persolvendum dedisti mibi, id est Ecclesia, cui vocabulum est beati Sancti Gervasii, sita in loco Verriana, quod est Plebe Babtismalis pertenentes ipsis Domui Episcopatu vestri Sancti Martini ipsa Dei Ecclesia Sancti Gervasii cum casis dominicatis sive massariis cum fundamentis, curtis, ortis &c. quantum ad ipsa Ecclesia Sancti Gervasii ubicunque est pertenentes in integrum, exceptato exinde ille Case massaricie cum rebus suis, quas Ebruardo Vassallo tuo in beneficio abere videtur, quas mibi menime dedisti. Nam aliis omnibus Casis & rebus ad ipsa Ecclesia pertenentes, ut supra dixi, & mibi dedisti, in integrum habere diread a presenti die jam dicta Ecclesia cum Casis & rebus, quas mibi dedisti, in mea sit potestate abendum, regendum &c. & in ipsa Ecclesia officium & luminaria usque ad Misericordia solemnia recto moderamine fieri debeant per me aut per meam dispositio-

B nem, & pro omni censum & justitia exinde tibi vel ad successoribus tuis per me aut per Missu meo vobis vel ad loco posito vestro..... ad ipso Domo per singulos annos in Mense Martio censum dare & persolvere debeam Argentum Solidos Viginti bonos denarios expendives de tertio in tertio annos. Quando circaras ad consignationes faciendum de Pleve in Pleves vestras feceritis, si ibidem ad ipsa Pleve Sancti Gervasii... ego vos, & homines vestros, quem vos ihi conducteritis, recipere & pascer, seo mansione dare debeam tantum. Et si a me vobis hec omnia suprascripta capitula per singulos annos sic non fuerit adimpta, vel si ego predicta Ecclesia cum Casis & rebus, quas mibi dedisti, relaxavero, vel si pejorata adparuerit, spondeo ego qui supra Uppertus Diaconus componere tibi, qui supra Ambrosius Episcopus, vel ad successoribus tuis penam Argentum Solidos tricentos, quia taliter inter nos convenit, & duas Cartulas Adalfridi Notarius scribere rogavi.

Actum Luca.

Ego Uppertus Diaconus in ac cartula a me facta manu mea subscripti.

Ego Teudimundus rogatus ab Uppertus me teste subscripti.

Ego

Ego Petrus Clericus Notarius rogatus ab Upperto Diacono me teste subscripsi.

Ego Tendilascius Archidiaconus subscripsi &c.

Ego Adalfridi Notarius post tradita complevi & dedi.

Verba illa heic animadvertisenda: *Quando Circatas ad Consignationes faciendum de Plebe in Plebes vestras feceritis.* Nomine Circatae significantur Visitations ruralium Paroeciarum, tunc ab Episcopis factae. Inde Italicum Cercare. Consignationis autem appellatione Confirmationis Sacramentum, cuius conferendi causâ Episcopi per ruram suam Dioecesis peragabant. Sed quod ad argumentum nostrum attinet, commemoratos heic videmus Argentum Solidos viginti bonos denarios expendibiles, & infra Argentum Solidos trecentos. Ita videbis infra Anno DCCC-VII. commemoratos Solidos Argenteos. Quodnam vero Aurei Solidi pretium olim foret, nunc breviter inquirendum. Jacobus Gothofredus, vir inter Eruditos Legum Interpres celeberrimus, illustratus Legem unicam Tit. 24. de oblat. Votorum, Lib. 7. Cod. Theodos. ad argumentum hoc plura congerit, quae describere supervacaneum puto. Illud solùm minimis juvat, sub Constantino Magno (si fides Gothofredo) octoginta quatuor Solidos, sive Aureos, constituisse Libram Auri; & Solidos septem Unciam auri: quae tamen sententia a Gronovio improbata fuit. Quod certum est, Valentinianus senior septuaginta duobus Solidis constare Libram voluit, non Aureorum pondere imminuto, sed eorum tantum numero imminuto in libram, ac proinde extrinseca eorum aestimatione aucta. Quot autem Denarii aerei olim Solidum Aureum constituerent, Cassiodorus nos docet Lib. prim.

A Epist. 10. scribens: *Sex Millia Denariorum Solidum esse voluerunt: quod & ex Codice Theodosiano confirmari potest.* Memorantur etiam apud veteres Siliquae, earumque mentio occurrit in Lege 258. Rotharis inter Langobardicas, ubi jam adnotavi ex Gregorio Magno, *Solidum Aureum constare apud Romanos ex viginti quatuor Siliquis.* Isidorus ex viginti tantummodo Solidum constituit. Verum non minus olim quam nunc, auro & argento bellum indicebatur a Principibus, atque a Populis singulis curantibus ex eorum pretio adaugto captare lucrum. Ac propterea instabilis eorum semper aestimatio fuit, & arduum propterea negotium nobis foret rite materiem hanc pertractare. Ingentem sane pretii monetarii mutationem necesse est invexerit tempus & hominum cupiditas. Videtur enim Libra auri redacta tantummodo ad Solidos XX. aureos. Id Carolus Magnus indicat in Lege 23. de Heribanno inter Langobardicas, ubi haec habet. *Qui verò non habuerint amplius in suprascripto pretio, valente nisi Libras III. Solidi XXX. ab eo exigantur, id est Libra una & dimidia.* Supra quoque audivimus Anonymum testantem, Libram auri completam fuisse XX. Solidis. Ad haec novimus ex altera ejusdem Caroli Lege, quae est 76. de omnib. debit. inter Langobardicas, quot Denariis olim Solidus aureus constaret, nempe XL. sed procedente tempore pretium redactum ad XII. Denarios duntaxat fuit. *De omnibus (ita ibi legitur) debitis solvendis, id est de poenis Fisco debitis persolvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per XII. Denarios Solidi solvantur per totam Salicam Legem, excepto si Leudes, id est Saxon aut Friso Salicum occiderit, per LX. Denarios Solidi*

lidi solvantur. Ut animadvertis in Notis, Codex Estenis diserte habet per XL. Denarios non verò per LX. quod & Baluzius adnotarat, MStos alios sequutus. Animadverte etiam, quid habeat Synodus Francofordiensis Anno Christi DCCXCIV. quò confluxere etiam Episcopi Italici, considente eodem Carolo Magno. Ibi statutum fuit Canone IV. ut annona carius non vaeniret tempore caritatis, quām abundantiae, eaque ad modium publicum, & noviter statutum venumdaretur. De modio de avena, Denarius unus. Modio hordei, Denarii duo. Modio Sigali, Denarii tres. Modio frumenti, Denarii quatuor. Si verò in pane vendere voluerit, duodecim panes de frumento, habentes singulos libras duas, pro Denario dare debeat: sigalatio quindecim aequo pondere pro Dena-

Ario: ordeaceos viginti similiter pensantes: avenacos viginti quinque similiter pensantes. Tum Canone V. aperte proditur, Denarios illos ex mero argento fuisse. In Lege Salica Tit. 57 Cap. 5. sexcenti Denarii reddunt Solidos quindecim. Et Tit. 2. Cap. prim. centum viginti Denarii faciunt Solidos tres, ita ut singuli Solidi constituerentur ex Denariis XL. Neque mutatio illa pretii Solidorum tantummodo facta fuit, ut poenae delictis impositae, quae ex Solidis indici solebant, minuerentur, imminutâ extrinsecâ Solidorum aestimatione: sed etiam in publicum commercium idem usus pertransiit. Opportuna ad id ostendendum erit Charta, quam ex supralaudato Lucensis Archiepiscopii Archivo, ubi ejus autographum adseratur, ego descripsi.

Traditio Ecclesiae Sancti Terentii ab Alberto Clerico facta Walprando Presbytero, cum reservatione pensionis sive census, annuente Jacobo Episcopo Lucense, Anno 807.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Carolus severissimus Augustus a Deo coronatus, magnus & pacificus Imperator Romanorum gubernans Imperium, qui & per misericordiam Dei Rex Francorum & Langubardorum, Anno Regni ejus, quo Langubardiam cepit, Trigesimo Quinto, & filio ejus Domino nostro Pippino Rege, Anno Regni ejus Vigesimo Octavo, Mense Augusto, Indictione Prima. Manifestum est mibi Alpero Clerico filio bone memorie Ilprandi Abbatii, quia per hanc cartulam ad continendum & meliorandum dare videor tibi Walprando Presbytero, filio quondam Agiprandi Clevici, Ecclesiam beati Sancti Terentii sita in vico Elingo, quas in mea potestate per cartulam confirmavit Dominus Jacobo Episcopo

D ipsa Dei Ecclesia una cum casis & omnibus rebus ad eam pertinentibus, qualiter mibi ab ipso Domino Episcopo obvenit, in tua sit potestate regendi, gubernandi, laverandi, & meliorandi, atque usufruendi, & in ipsa Dei Ecclesia per te aut per alium Sacerdos officium & luminaria ibidem die noctuque fieri debeat secundum Deum; & pro justitia exinde per singulos annos in natale Sancti Reguli tu mibi reddere debas decem Solidos argento de bonis Denarios mundos, grossos, expendiviles, una duodecim Denarios pro Solido tantum. Et sive mibi hec omnia superscripta capitula per singulos annos sic fuerint adimpta & conservata, tu qualiter superius legitur, & ego tibi predicta Dei Ecclesia, & rebus ejus revertere

tollere questierimus, aut amplius justitia super imposuerimus, vel qualibet invasione tibi idem facere, promitto ego qui supra Alpertus Clericus componere tibi jam dicto Walprando Presbiter pena argento Solidos centum. Unde inter nos duas Cartulas qualiter convenit Richiprandym Presbiterum Notarium scribere rogavimus.

Actum Luca.

Ego Alpertus Clericus in hanc cartula a me facta manu mea subscripsi &

Ego Jacobus humilis Episcopus licentiam dedit, manu mea subscripti.

Ego Filippus Presbitero rogatus at Alpertus Cleucus me teste subscripti. &c.

Ego Richiprandus Presbiter Notarius post tradita complevi & dedi.

Heic ergo habemus decem Solidos argenteos de honis denariis mundos, grossos, expendibiles, una XII. Denarios pro Solido tantum. Quare quum considero, Solidos argenteos memorari duodecim Denariis constantes, eamque notitiam compono cum superius allata Lege Caroli Magni, ubi ad poenas a Salicis hominibus persolvendas Solidus taxatur tantum XII. Denariis: aliqua mihi suboritur dubitatio, num Solidi in Langobardicis Legibus toties nominati, potius argentei, quam aurei fuerint, & potissimum quod illic interdum gravissimae appareant poenae, si ex aureis infligebantur; mites verò, si ex argenteis. Ego rem in medio relinquo, uti & an Denarii illi, unde Solidus Aureus componebatur, Argentei fuerint, ut Clariss. Du-Canius arbitratur. Certe credibile est, Solidum Aureum Caroli Magni aeo-

A ex auro revera conflatum, parum superasse nummos, quos nunc mezze Doble & Scudi d'oro, aut Ducati di Camera appellamus. Attamen sunt, qui putant, Solidos eosdem Aureos quartā duntaxat parte minores fuisse Nummis Aureis, quos nunc nuncupamus Doble di Spagna, & Luigi. Solidos autem in Lege Salica memoratos Wendelinus in Glos. Salico censuit aequasse pretium Floreni Rhenensis. Interea e paucis, quae haecenus attuli, justus nobis sese offerat locus suspicandi, fuisse olim Solidos etiam imaginarios ex veris Denariis compositos, quemadmodum nostris quoque temporibus sunt aliae nummorum species, ideales tantum, uti apud Britannos nunc est Libra Sterlingorum, quae olim species pecuniae fuit. Apud nos quoque Solidus, sive ut dicere solemus Bononiensis aut Bologninus, dividitur in XII. Denarios, qui tamen Denarii olim in usu fuere, nunc in sola hominum opinione consistunt. Quod si quis rescire adhuc cupiat, quot Denarii Libram argenti constituerent, ego quid usus haberet Seculo X. in hisce regionibus patefaciam, Chartam proferens ex Historia Ecclesiastica Regiensi Fulvii Azarii, quae autographa in Estenfi Bibliotheca adseratur. Spestat instrumentum hoc ad Proavum celeberrimae Comitissae Mathildis, simulque prodit lineam aliam Familiae ejusdem, Parmae commorantem, quam etiam innuit Donizo Lib. I. Cap. I. Vitae Mathildis. In hanc rem etiam videndus Bacchinius in Histor. Monaster. Padolironensis.

Atto filius quondam Attonis Massaritias sex vendit Adalberto, qui
& Atto, Comiti consobrino suo & Proavo Comitis
Mathildis, Anno 958.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Berengarius & Adalbertus Filio ejus gratia Dei Reges, Anno Regni eorum Deo propicio H. I. avo, Mense Novembris, Indictione Secunda. Constat me Atto filius quondam idemque Attoni de Comitatu Parmense, qui ex Nacione mea professus sum Lege vivere Langobardorum, accepisse, sicut in presentia testium accepti a te Adalbertus, qui & Atto, Consobrino meo, filius quondam Sigefredi de Comitatu Lucensi, argentum per Denarios bonos Libras sexaginta, habentes ducenti quadraginta Denarii Libra, finitum precium, pro Casis & rebus territoriis illis omnibus, que sunt Massaricies sex juris meis, qui esse videntur in fundo & loco Serzana, & Valle Brumani, cum suorum pertinenciis, que rectis & laboratis fuerunt vel sunt per Johannem, & Serzano, & item Serzano, seu item Joanne, atque Benedicto, & Rubiano Massariis, una cum Montes duos pertinentes de ipsas Massaricies ubi jam anteas Castris edificatis fuerunt, in integrum. Seu pro fortis tres similiter juris meas, que rejacent in loco, ubi Silva-plana, & Veriano dicitur, similiter cum suis pertinenciis, que rectas & laboratas fuerunt vel sunt per Rubiano & Ariunto seu Alpero Massariis, in integrum omnia & ex omnibus, sicuti ad me in predictis locis Serzana, Valle Brumani, Silva-plana, Veriano sunt possessis & defensatis pertinuerunt per quamvis ordinem, & sicuti per suprascriptis Massariis rectis & laboratis fuerunt vel sunt in integrum. Et sunt rebas ipsis

A in predictis locis Serzana, Valle Brumani, Reviano, Silva-plana, super totis per mensuram & rationem ad perticam legitimam de pedes XII. mensuratam, juges centum quadraginta, inter sediminas & areis, ubi vitis sunt, seu terres arabilis, atque pratis, silvis, atque buscaleis, seu gerbidis juges quadraginta. Et si plus rebus juris meas & fundas & loca Serzana, Valle Brumani, Reviano, Silva-plana cum suorum pertinenciis inventum fuerit, omnia in tua, qui supra Adelberti Comes vel de tuos heredes, aut cui vos dederitis, persistant potestatem, vel proprietatem in integrum cum Casis, Curtis, ortis, areis, clusuris, campis, pratis, pascuis, vineis, silvis, astellareis, insolis, ripis, rupinis, montibus, asentibus & desentibus, usibus aquarum, aquis, aquarumque ductibus, & fontanis, ac paturibus, coltis & incolitis, divisas & indivisas, omnia & ex omnibus predictis Casis & rebus territoriis vel massariciis in predictis locis, sicuti ad me, & ad suprascripto quondam idemque Atto Genitor meus fuerunt possessis & defensatis, & nobis pertinuerunt juri, & sicuti per ipsos Massarios fuerunt rectis & laboratis in integrum. Quae autem suprascriptis Casis & rebus territoriis & massariciis in predictis Sarzana, Valle Brumani, Silva-plana, Reviano, vel inibi per circum circa locis & vocabulis abentibus vel pertinentibus, seu aspicientibus, qualiter mensura legitur, & insertum est, cum accessiones & ingressoras earum verum, seu cum superioribus & inferioribus, una cum finibus & terminibus, & cum omni juris esse habentibus, vel pertinentibus, tibi qui

qui supra Adelberti Comes ab hac die & ora per suprascripto argento vendo, trado, emancipo, liberistoque ab omni nexu publico privatove, & nulli venditis, donatis, alienatis, obnoxiat, vel traditis, nisi tibi bodie; & facias exinde a presenti die tu Adelbertus Comes, & heredes tuis, vel cui vos dederitis, aut abeve statueritis, proprietario nomine sine ullius contradictione. Quidem expondeo atque promitto me ego qui supra Atto vel meos heredes tibi, qui supra Adelberti Comes, vel ad tuis heredibus, vel cui vos dederitis, suprascriptis casis & rebus in predictis locis cum suis juris pertinenciis, qualiter superius venundavi, ab omne contradicentis homine defensare. Quis si defendere non potuerimus, aut si vobis aliquid per covis ingenium subtrahere questerimus, tunc in duplum suprascriptis casis & rebus, sicut dictum est, vobis restituamus, sicut pro tempore melioratis, aut valuerint sub estimatione in consimilibus locis, & nihil mibi ex ipso precio aliquid amplius reddebitis. Dixi.

Actum in loco Insula Judiciaria Parmensis.

Signum manibus suprascripti Attoni, qui anc Cartam vindicionis ad omnia ut supra rogavi, & suprascriptum argenteum accepi. Et ei relecta est.

Signum manibus Wiberti filio quondam idemque Wiberti de Baniolo, seu Lamberti, qui & Lanzo de loco Monticlo, rogati testes.

Signum manibus Teuzoni de Carolio, & Ielprandi filio quondam Madelberti, rogati testes.

Signum manibus Albuini de loco Carubio, & Eriberti de Foczano, seu Gauselmi de Monte-alto, rogati testes.

Ansprandus Judex Dominorum Regum rogatus me teste subscripti.

Ego Gerardus Notarius Dominorum Regum rogatus testis subscripti.

A 30
Scripti ego Petrus Notarius Domnorum Regum, post tradita complevi & dedi.

Quidem ego Aimericus Notarius Sacri Palacii hoc exemplum autenticum vidi, & legi, & scripti, & sicut in eo continetur, ut in hoc legitur, neque junxi, neque minui, & exemplavi.

Ego Gerardus Notarius Domini GVELFONIS DVCIS hoc exemplum autenticum vidi, & legi, & sicut in eo continetur, ut in hoc legitur, & subscripti.

Scripti ego Ubaldus GVELFONIS DVCIS, hoc exemplum autenticum vidi, legi, & scripti, & sicut in eo continetur, ut in hoc legitur, & subscripti.

Jam animadvertisi verba illa, argentum per denarios bonos Libras sexaginta, habentes ducenti quadraginta denarii Libra. Ergo tunc argenti Libram conflasse videntur aut X. Solidi, qui e Denariis XXIV. singuli constabant, aut ex Solidis XX. quorum singuli Denarios XII. aequabant. Veri videtur simile, per reliquum Italicum Regnum tunc eamdem obtinuisse consuetudinem. Quod tamen difficile statuere possit; neque enim iis temporibus officinae monetariae omnes concordes erant in aestimatione Nummorum.

Nam uti Gregorii Magni Papae eataate Solidi Gallici minoris pendebarunt quam Romani, ita subsequutis Seculis, ac praecipue postquam multiplicatae in Italia fuerunt ejusmodi officinae, suspicari licet, non idem pretium fuisse Solidis ac Denariis, qui in diversis locis cudebantur. In Chronico Vulturnensi pag. 414. part. II. Tomi I. Rer. Italicae invenio ad Annum DCCCLXX. Solidos numero centum quinquaginta Siculos. Et infra, Solidos octoginta Siculorum. Ut & auri Libram unam Beneventanam, quae propterea non ejusdem ponderis aut aestimationis fuisse videtur, atque aliarum Civitatum. Ita procedente

tem-

tempore memoratam invenio Libram Denariorum Papientium, ut ex subse-
quente Charta constabit, cuius auto-

A graphum adservant Sanctimoniales Re-
gientes in Asceterio Sancti Thomae.

Wolmari Episcopi Regiensis Decretum, quo Monialibus Sancti Thomae confirmat Plebem Sancti Michaëlis, Anno 1063.

IN nomine Sancte & individue Tri-
nitatis. Wolmarus divino respectu
sancte Regiensis Ecclesie Episcopus.
Cum predecessorum nostrorum aliqua justa
statuta scriptis vel aliquo indicio ad utili-
tatem Ecclesie reperimus, decet Episco-
palem vigiliam cum omni diligentia
conlaudare & corroborare, ut paterno af-
fectu subditos regat, & in Dei servitio
stabiles reddat. Audivimus quidem, &
pro certo scripto cognovimus, antecesso-
rem nostrum Adalberium tempore Dom-
ini Henrici junioris Imperatoris, pro de-
vastatione Ecclesie injuste facta ex tan-
tillis bonis Ecclesie, que remanserant,
plurima dando desfudasse, ut Imperiali
subsidio Ecclesia ad nichil reddacta
sublevaretur Clericos &
Monachos & familiam Ecclesie unde ale-
ret, haberet. Hac de causa nimia coa-
ctus penuria Liuze Monasterio Sancti
Thome Apostoli Abbatisse, cum non ha-
beret, unde tanta persolveret, decem
Libras Denariorum Papientium, quas
ipsa ex paterno predio adquisierat, pe-
ciit. Quibus acceptis Corticellam . . .
Vico Martini, que ex parte nostri Epi-
scopii erat, & ex parte Monasterii San-
cti Thome, habendam & in perpetuum
tenendam eidem Monasterio Sancti Tho-
me suo decreto concessit. Sed cum predictam
Corticellam propter violentorum molestacio-
nen tenere non potuit, quidquid de Ple-
be Sancti Michaëlis Archangeli sibi per-
tinebat, predicto Monasterio Sancti Tho-
me scripto dedit, eo videlicet tenore, ut
si ipse vel aliquis successorum suorum pre-
dictam Corticellam Monasterio Sancti

B Thome tenere fecerit, iam dicta Plebs
Sancti Michaëlis ad jus & dominium
Episcopii redeat: sin autem non poterit,
Monasterium Sancti Thome predictam
Plebem sine omni molestacione alicujus
Episcopi, donec prefata Corticella de ma-
nibus violentorum eripiatur, teneat &
habeat. Hoc vero scriptis corroboratum,
bac nostrorum fidelium, Clericorum vide-
licet & Laicorum testimonio firmata
cum vidimus, & sub anathematis vin-
culo a nostro antecessore factum cognovi-
mus, presentibus nostris fidelibus, scili-
cet Archipresbitero & Archidiacono, &
relicto Cleo nostre Ecclesie berto
Comite & Rodulfo de Casule & pluri-
bus aliis, prefatam Plebem Monasterio
Sancti Thome secundum predictum teno-
rem concessimus & largiti sumus, ac sub
anathematis vinculo, & pena viginti
Librarum dampnacione a nobis nostrisque
successoribus observari decrevimus. Si quis
hoc infringere temptaverit, maledictiones
Dei Patris omnipotentis & Filii &
Spiritus Sancti incuriat, & cum omni-
bus maledictis maledictionis sententiam
percipiat, & predictam penam persol-
vat; quod ut verius credatur, & fir-
mius habeatur, nostra manu subter fir-
mavimus, & nostro Cleo obtulimus ro-
borandum.

C

D

E

Atum est Anno Dominice Incarna-
cionis MLXIII. Pontificatus vero Domini
Wolmari Presulis Anno Primo, VIII.
Kalendas Julii, Indictione Prima.
Ego Wolmarus Episcopus subscripsi.
Bernardus Archidiaconus subscripsi.
Argicardus Archipresbiter subscripsi.

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

33

*Albertus Prepositus, & Custos subscripti.
Joannes Scolarum Magister subscripti.
.... nericus Clericus subscripti.
Eurardus Subdiaconus subscripti.
Everardus Acolitus
Romanus subscripti.
Ubertus Comes subscripti.
Teletus interfui.*

Celebris praeterea, multoque in
usu fuit *Lucensis* Pecunia. Ejus men-
tio est sub Langobardis & Francis
Regibus; eademque familiaris esse per-
rexit etiam subsequentibus Saeculis.
*Argentum denarios bonos Lucensium Li-
bras centum reperias in Charta Pado-*

34

*lironensi Anni MXCVI. Ejusdem mo-
netae mentionem exhibit altera Char-
ta, quam mihi suppeditavit Serenissi-
mi Ducis Mutinæ Archivum, ubi
occurunt Solidi octo *Lucensis* denario-
rum bonorum, & denarii XXI. *Lucensis*
denariorum bonorum. Digna autem mi-
hi visa est eadem Charta, quæ evul-
getur, quod mémoriam nobis serva-
rit illius *Alberti Marchionis* ex natio-
ne Salica, & *Garsendæ Nobilis Comi-
tissæ*, de quibus mihi fuit lermo Part.
I. Cap. 30 pag. 263. Antiquitat.
Estenium. Haec autem ibi leguntur.*

Charta commutationis factæ ab Alberto Marchione & Garsenda ejus
uxore cum Petro filio Baroni de Mundevilla, Anno 1129.

A Nno ab Incarnatione Domini nostri
Jesu Christi Millesimo Centesimo
Vigesimo Nonno, XV. die ekeunte Mense
Marcii, Indictione VIII. Breve commuta-
tionis, securitatis, ac firmitatis, qua-
liter commutaverunt inter se Albertus
Marchio & Garxinda Nobilis Comi-
tissa, & Petrus filius quondam Baroni
de Mundevilla, sicut & a presenti de-
derunt inter se proprietario nomine, in-
ter se ad invicem commutaverunt. Vide-
licet in primis dedit ac tradidit Petrus
Ode ad predictis Marchioni &
Comitissa, scilicet rebus territoriis juris
Petri, que esse videntur in Villiche, que
regeve per Gerardo & Alberto
de cum suis perimentiis pensionem
Solidorum VIII. *Lucensis* denariorum bonorum. Quidem & ad in-
vicem recepit ab eidem Mar-
chioni & Comitissa in causa commuta-
tionis nomine, scilicet terra, qui nomi-
natur terra quibus esse videntur
in Billelio, que recta laborata sunt per
Dominicum & filium Lieulli de Billelio
pensione Denarii XXI. *Lucensis* de-

C nariorum bonorum. Et ad invicem in-
ter se defendere omni tempore, & eorum
heredibus sibi uni vel alteri in duplum
in consimilibus locis.

D Actum in Palatio Carpenete feliciter
Hec est vel confirmatio testium Mel
Mazzolinus de Filina, Dominicus
Sceveto, Radaldus de Carpene
qui interfuerunt, & testes rogati.

Ego Ingo Notarius sacri Palatii hunc
Brevem scripti & dedi.

In antecedente etiam Dissertatione
ostendi, antiquum fuisse jus cudendæ
Monetae Ducibus Venetis. Proinde
in Charta Ferrarensi, quam his adjun-
ctam volo, expressos videoas denarios
Venetos Libras mille. Eam ego descri-
psi ex Collectaneis M̄stis Peregrini
Prisciani, qui circiter Annum M-
CCCCXC. inter Ferrarenses rara erudi-
tione claruit, uti alibi non semel
animi grati causâ sum testatus. Heic
autem Otto Archiepiscopus Ravennas
se tantummodo Electum vocat, quod
ab Henrico inter Augustos Tertio in-
trusus in Sedem Ravennatem, non-

Tom. VI.

G dum

dum ab Ecclesia Romana fuerat con-

A Hieronymus Rubeus in Histor. Ra-

firmatus atque consecratus: quod &

vennat. adnotavit.

Otto Archiepiscopus Ravennas vendit Landulpho Episcopo Ferrariae,
ejusque Ecclesiae, Massam Firminianam cum Plebe Sancti
Stephani, Anno 1104.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Anno Dominicae Nativitatis Millesimo Centesimo Quarto, Imperante Enrico Henrici Imperatoris Filio, Anno Nonno-decimo, die Secundo exente Indicione XII. in Castro Argentee. Quamquam omnis promissio solis verbis firma & immobilis teneri debeat, tamen ne ea, que promittuntur, oblivioni tradantur, dignum fore duximus, quatenus secundum oris dicta Carta monstretur inscripta. Quapropter ego Otto Dei gratia Electus Archiepiscopus Ravennatis Ecclesie beati Apollinaris, per hanc refutacionis & tradicionis, atque perpetualis finis & transactionis paginam refuto & reddo atque perpetualem finem & transactionem facio & ab omni jure & dominio & potestate atque virtute nostra & predice sancte nostre Ecclesie beati Apollinaris alieno tibi presenti Joanni, qui vocaris de Fir Landulphi Dei gratia Electi Episcopi de Episcopio & Ecclesia Ferrarie Sancti Georgii, & per vos in prefata Ecclesia Sancti Georgii in perpetuum ad habendum, tenendum, & possidendum rem inferius legendam, secundum quod per precepti paginam a Papa Adriano in tempore Caroli Imperatoris in prefacta Ecclesia nostra Sancti Georgii concessam & largitatem & emancipatam & traditam esse dicitur. Totam & integrum scilicet Massam & fondum Firminianae cum omnibus fundoris & positam infra Comitatum vestrum Ferrarie infra tecum latera. A primo latere

B alius fundus, qui vocatur Sabloncellus, & flumine Padi percurrente. A secundo latere Ocuparius. A tertio latere Finale Rerre, & Cornacervina. A quarto latere Et similiter resuto & finem atque perpetualem facio transactionem vobis & per vos in prefata Ecclesia Sancti Georgii, totam & integrum Plebem & Ecclesiam Sancti Stephani, que sita & edificata est in prefato fundo & Massa Firminiane, cum omnibus similiter pertinentiis suis, sicut supra legitur. De quibus omnibus, sicut supra dictum est, facio finem, & imperpetualem transactionem, de omni scilicet jure, & impertinencia, & in usu, seu dominio vel subjectione & potestate atque virtute, quod Ecclesia nostra Sancti Apollinaris, & nostri Antecessores Archiepiscopi, & nos quondam usque ad hanc nostram habuimus & tenuimus, de tota & integra scilicet prefata Massa & fundo & Plebe Firminiane, & in Ecclesia Sancti Stephani cum omni jure & pertinentia & usu & potestate & subjectione, ospitatione, dacione & districtu, cum collecta & fodro, & cum omni responsione, cum Ecclesiis similiter & Villis, que in prefato fundo Firminiane & Massa sunt edificate & ordinate, cum terris &c. similiter & cum investitione, consecratione, ordinatione & Sinodo & districtu, & cum omnibus Ecclesiasticis & Secularibus nobis, nostreque Ecclesie de prefata tota Massa & fundo & atque Ecclesia Sancti Stephani de Firminiana pertinentibus tam ab una ripa Padi, quam ab alia. Nulla sci-

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

37

Ia scilicet apud nos, & apud nostram Ecclesiam Sancti Apollinaris permanente &c. Pro quibus omnibus scilicet quia de bonis vestre prefate Ecclesie Sancti Georgii deditis mibi denarios Venecie Libras mille, hanc prefatam finem & perpetualem translationem feci vobis, Ingelardum Nuncium meum vobis dedi investitorem, qui vos in nomine prefate vestre Ecclesie Sancti Georgii in omnibus supradictis rebus corporaliter investiat, ad habendum &c. Hec quidem omnia promitto ego prefatus Otto Dei gratia Eleitus Archiepiscopus cum meis successoribus Archiepiscopis prefato Landulfo Episcopo Ferraviensi, siveque successoribus prefate Ecclesie Sancti Georgii in perpetuum conservare. Quod si non fecerimus &c. hec refutationis & traditionis seu transactionis pagina, quam scribere rogavi Bonumvicinum Notarium & manu mea coram testibus inferius legendis firmavi, in die & In dictione prefata.... Henricus, Rodigerius, Henricus, Bernardus Presbiter, Legelardus.....

Sed quoniam in antiquis Chartis, contractibusque praecipue initis post Annum Christi Millelimum, complura Nummorum genera ac nomina occurunt, quorum aestimatio incompta est, quid mihi in hanc rem animadvertere contigerit, nunc in gratiam minus peritorum prodendum est. Jacobus Grimaldus mihi supra memoratus, Basilicae Vaticanae Clericus Beneficiatus fuit, ac circiter Annum MDCXXI. Librum conscripsit adhuc luce carentem de Sudario Veronice, in Bibliotheca Vaticana, simulque & in Ambrosiana adseratum. Ego inde nonnulla, quae ad praesens argumentum pertinent, excerpsti, futura, ut spero, & ipsa quidem non ingrata amatoribus Italicae, immo & universalis Eruditionis. Si quis practerea complures, variisque

38

A veteris Pecuniae species colligere velit, Libellum adeat Cencii sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis & Camerarii, qui Anno MCXCI. Census Apostolicae Sedi debitos literis consignabat. Hunc a me evulgatum Lecto in infra accipiet in calce Dissertationis LXIX. de Censibus. Nimurum illic diversarum gentium Nummi commemorantur, quorum pretium notissimum tunc (non secus ac nostris temporibus sit pretium vulgarium Nummorum) quum nunc in multa nocte sedeat, a me lucem, quam possum, petit. En Grimaldi verba: Johannes de Cabrospino Decretorum Doctor, & Apostolicae Sedis Nuntius ad partes Poloniae & Hungariae, sedente Innocentio VI. Papa, hoc est circiter Annum MCCCLVI. Pontificiae Camerae schedam exhibuit, indicantem, quaenam tunc foret variorum Nummorum aestimatio.

Florenus censualis debiti valet X. Solidos, Denarium I. Denariorum Turpitiorum antiquorum.

Grossus unus XII. Denarios Turpitios. Libra auri XCVI. Florenis.

Marcha auri LIX. Florenis.

Uncia auri in auro VIII. Florenis.

Uncia auri in argento V. Florenis.

Marcha auri valet duas partes Librae auri.

Marcha argenti valet duas partes Librae argenti.

Libra argenti valet LXXV. Grossos.

Marcha argenti ex conventione antiqua in Anglia IV. Florenis.

Marcha argenti in aliis partibus quantum valet communiter tempore solutionis.

Libra argenti puri, vel duas Marchae argenti VIII. Florenos.

Libra argenti de Anglia

IV. Grossos; & Romanae Curiae VII. Florenos, X. Grossos, & medium Grossum.

Libra argenti de Aragonia, Tuscia, Sardinia, & hujusmodi, VII. Florenos, & medium Florenum.

Uncia argenti VII. Grossos, & medium Grossum.

Marabotinus argenti unum Florenum minus XII. Denarios Turonensisibus.

Duodecim Malgurienses unum Grossum.

Obolus aureus unum Florenum.

Massatratus auri duas partes unius Floreni.

Duodecim Denarii Sipionum I. Malachinum.

Malachinus VIII. Grossos.

Bisunitinus XV. Grossos, & medium Grossum.

Tullenus VIII. Solidi, & IV. Denarii valent I. Florenum.

Mantesinus ♂ X. Solidi valent I. Florenum.

Mantesinus IX. Solidi, & V. Denarii valent I. Florenum.

Friguentum ♂ XII. Denarii valent I. Grossum antiquum & medium.

Tarenus valet, ut infra sequitur.

Carlenus XVI.

Libra X.

Marabitius auri valet XXIV. Marabitios argenti, sive unum Florenum, minus XII. Denarios.

In Regno Siciliae citra Pharum maxima *Uncia* est LX. Carlenorum Liliatorum.

Tarenus est duorum Carlenorum.

Carlenus valet X. grana.

Granum valet VI. Denarios.

Aliae verò pecuniae, ut Floreni, sunt ad hujus pecuniae pretium aestimatae.

Cosina seu *Salma grani* est IV. Tumulorum.

Item in Regno Castellae & Legionis sunt usuales Monetae, videlicet *Coronati* valoris V. Obolorum.

A *Marabitius X. Denariorum; & Sex Coronati* valent unum Marabitium; & XXV. Marabitii valent *duplam Maroquitanam*. Et XXII. Marabitii valent *Sciliatum veterem Panalbon* ... *Mutonem*, vel *Cathedram*. Atque XXV. Marabitii valent *Agnum*. Atque XXVIII. Marabitii valent *Regalem*. Et XXIV. Marabitii valent *duplam Castellanam*. Necnon & XXX. duplae valent *duplam magnam & latam Saracenorum*.

B Et sciendum, quod *Marcha Grossorum argenti Bohemiae*, valet communiter XLVIII. Grossos Pragenses, vel XXIV. *Scotos*.

Item in qualibet Marcha sunt IV. Fertones.

C Item *sex Scotti* valent unum Fertonem.

Item *unus Scotus* valet duos Grossos Pragenses.

Item *unus Grossus Pragensis* valet XVI. Denarios.

D Item sciendum, quod in Marcha praedicta sunt XVI. *Lothones*.

Item *Lotho* valet unum Scutum & medium, vel tres Grossos, quod idem est.

Item quilibet *Ferto* habet IV. Lothones.

E Pro *Bisantio* solvuntur duae partes unius Floreni.

Pro *Massamutino* solvuntur duae partes unius Floreni.

Pro *Marabottino* solvitur unus Florenus, minus X. Denarios.

Pro *Malachino* VIII. Grossi argentei.

Ista Cabrospinus in schedâ illâ MStâ. Ex hisce Nummis quidam Aurei, quidam Argentei fuere. Quidam etiam, quamquam idem gererent nomen, non tamen ex eodem metallo fabricati erant, scilicet aliqui ex auro, alii ex argento conflat. Et primo de *Marabotinis* dicendum, Nummis

mis videlicet in Hispania cisis, & olim celebratissimis. Erant enim procul dubio Aurei. Eorum pretium indicatur a Hieronymo Rubeo Lib. V. Histor. Ravenn. ad Annum MLXXVI. cujus sunt verba: *Gerardus quotannis pensionem solveret duodecim Marabofinorum (scriendum Marabotinorum): ita in vetustissimis tabulis hujus locationis, quas nos legimus in Bibliotheca Ursiana, scribitur; qui ejus essent ponderis, ut septeni unciam conflarent, id est aurum. Sunt & alia veterum monumenta, e quibus evincitur, aureos fuisse Marabotinos. Verum quidem est, si*

A *Grimaldus supra laudatus recte scriptis, alteram quoque pecuniae Marabotinae speciem, hoc est, argenteam in usu fuisse. Ut enim ille tradit, in Libro Magistri Marini de Ebolo, centum quadraginta Marabotini sunt decem Marchae argenti. Sed minime haec sufficiunt ad hujusmodi opinionem statuendam. Tu interea commemoratos animadverte Marabutinos aureos Anfusinos, hoc est a Rege Anfus (qui nunc Alphonsus dicitur) percussos, in Charta mihi suppeditata a Codice MSto Cencii Camerarii.*

Census trium Marabutinorum auri Anfusinorum pro Castro de Agantico Magalonensis Dioecesis, Anno 1247.

IN nomine. Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Quadragesimo Septimo, die XI. exente Mayo, Indictione V. Pontificatus Domini Papae Innocentii Anno IV. In praesentia Magistri Boëtii Camerae Domini Papae Clerici, & mei Bassi Notarii, ac testium subscriptorum, Nobilis vir Raymundus Petri, Dominus Castri de Agantico Magalonensis Dioecesis, afferuit, quod annum Censem trium Marabutinorum Anfusinorum, quem postulavit ab ipso ex parte Domini Papae Frater Blancus de Ordine Fratrum Minorum, Nuntius Domini Papae pro Ecclesia Romana, pro Castro praedicto numquam persolvit, nec umquam scit hujusmodi censum Ecclesiae Romanae deberi. Sed pro devotione, quam idem Nobilis habet ad Romanam Ecclesiam, promisit pro se, heredibus & successoribus suis dicto Magistro Boëtio, recipienti nomine Ecclesiae Romanae, solvere de cetero Ecclesiae Romanae, & Camerae Domini Papae pro ipsa Ecclesia Romana quolibet anno pro dicto Ca-

stro, nomine Census, dictos tres Marabutinos aureos Anfusinos, quando dictus Nobilis a Nuntio Romanae Ecclesiae fuerit requisitus. Et super his omnibus praesatus Nobilis praestitit corporaliter juramentum. Quo facto idem Nobilis dicto Magistro Boëtio nomine Romanae Ecclesiae pro isto praesenti quarto Anno Domini Innocentii Papae, tres Marabutinos Anfusinos persolvit. Insuper praedictus Nobilis pro dicto Censi integre persolvendo, se heredes & successores ac bona sua omnia perpetuo obligavit.

Ectum Lugduni, praesentibus Dono Paulo Canonico Lucano Camerae Domini Papae Clerico, Magistro Johanne de Manso Canonico Biterrense, Guillielmo de Agantico Burgense, Stephano de Sancta Maria Clerico Biterrense, Bertrando de Urganicis, & aliis.

Ego Bassus, filius quandam Domini Roberti, Apostolica auctoritate, & nunc Camerae ejusdem Notarius, quia iis omnibus praedictis interfui, rogatu utriusque partis scripti & publicavi.

Redeo

Redeo nunc ad supra memoratam Cabrospini schedam, in qua XXII. Marabitii, idest Marabotini, seu Marabutini valent Sciliatum veterem. Num ibi scribendum Liliatum, an Scyphatum, sive Schifatum? Horum Nummorum species saepe occurrit in Chronico Casinensi Leonis Ostiensis, ac in aliis veterum Chartis. Scyphatum quidem cursus praesertim fuit in Apulia & Calabria. Mentio quoque pecuniae hujus occurrit in Charta, quam ex Archivo Monasterii de Patiro, in Calabria siti, descripsit Sebastianus Paulius e Congregatione Clericorum Matris Dei, Theologus

Casalis Sancti Apollinaris venditio facta Christadoro Admirato Willelmi Ducis Apuliae a Fulcone de Balungerio, ut in jus Monasterii Sanctae Mariae de Patiro transferatur, Anno 1112.

IN Nomine Domini eterni Salvatoris nostri Iesu Christi, atque Spiritus Sancti. Ego Fulco de Balungerio notum facio, quoniam Dominum Christadrum Ammiratum & preco nobilissimum me requisisse de Casale, quod alias fuit Kiccini Porcelli, quod dicitur Sancti Apollinaris, & est secus fluvium Conchilis in iis mansis, quos habeo cum Feudo meo de Braala, ut eum sibi darem ac concederem pro de suis rebus, quum ipse mibi dare volebat, quum ipse offerre & tradere illum volebat Monasterio Sancte Marie de Patiro. Quapropter ego requiriens voluntatem Domini Ducis W. & Comitissae ejusque filii Roggerii Comitis, atque Riccardi Senescalchi Ducis ipsi Valivi, quorum quippe consenso & concedo supradicto Ammirato ipsum jam dictum Casalem cum villanis, ac silvis, terris, aquis ac pascuis, cunctisque Casalis ipsius pertinentiis, sicut ego illum melius tenui per unam diem

A Augusti nostri CAROLI VI. vir ex Eruditione non minus, quam Eloquentia sacrâ in Italia Clarissimus: Ibi Casalis venundati pretium sunt quingenti Schifati, & tres Destrerii, idest equi. Ibi memorantur W. idest Willelmus Dux Apuliae, celeberrimi Ducis Roberti Guiscardi nepos, & ejus mater, scilicet Adela Comitissa, & ejus filius Rogerius Comes, quem Camillus Peregrinus, & Rocchus Pirrus ignorasse videntur, quod patria praemortuus fuerit, & Riccardus Senescalcus Ducis, & Valivus illius, idest Balivus, seu Bajulus Willelmi Ducis.

B

C & unam noctem. Ita ut ipse jam datus Ammiratus jure habeat prefatum Casalem, ac possideat, ac potestatem habeat eundem ipsum offerre, dare & tradere supernominato Monasterio, ac ipsius Monasterium, ac pars ipsius Monasterii habeat atque possideat ipsum Casalem, ut supra dictum est, cum villanis ac sylvis, terris & aquis & pascuis, suisque pertinentiis, neque a me, meisque heredibus vel successoribus, neque a qualibet magna, privataque persona quicunque tempore aliquam ex ejusdem contrarietatem habeant concessionis. Quicunque tempore violator extiterit, sciat se compositurum auri purissimi Libras decem: & hec mea concessio semper firma & inviolabilis remaneat. Quod ut verius credatur, & firmius omni tempore observetur, Joannem Ducis Notarium scribere rogavi Anno Dominice Incarnationis Millesimo Centesimo Duodecimo, Ducatus autem superdicti Ducis Anno Primo, Mensis Novembris, V. Indictione.

D

E

ne. Preterea manifestum facio, quia propter hanc concessionem recepi a supradicto Ammirato quingentos Schifatos, & tres Destrerios, & idcirco me, meisque per supradictam compositionem obligo heredes, si huic concessioni quicunque tempore contraire tentaverimus.

¶ *Signum Crucis proprie manus Fulconis de Balungerio.*

¶ *Signum Crucis proprie manus de Riccardo Senescalco.*

¶ *Signum Crucis de propria manu W. Piscionis.*

¶ *Signum Crucis proprie manus Petri de Faclorosa.*

Ideo vero *Scyphati* appellati videntur ejusmodi Nummi, quod ad formam *Scyphi* cusi forent, uti Du-Cangius est opinatus, qui propterea *Caucios* Nummos pari de causâ ejusdem speciei fuisse censet cum *Scyphatis*, quum *Caucum* Graece significet *Scyphum*, seu vas potorum. An ita se res habuerit, decernere ego non ausim: Illud quidem fidenter ajo, ejusmodi *Graecos* Nummos, si quidem figuram *Cauci* seu *scyphi* prætulere, Scutellam potius ac pateram fuisse imitatos, similesque fuisse Mediolanensium Nummorum argenteorum, Ottonis Magni aevo percussorum, qui paululum concavi in medio, aliquantulum in circuitu prominent. De hisce mihi sermo fuit in praecedenti Dissertatione XXVII. *Scy-*

*phatos autem Aureae monetae genus fuisse ostendit idem Du-Cangius, ac post eum prælaudatus Pater Paulius in Additamentis ad Beverini Synthagma de Ponderibus. Doërdelinus quoque in Comment. Historic. de Nummis Germaniae mediae, multa habet de *Cavis* in ea regione percussis. Rursus Nummi Aurei, appellati *Augustales*, cusi fuere jussu Friderici II. Augusti, atque in Apulia & Sicilia disseminati. In Chronicô Richardi de Sancto Germano dicuntur hi Nummi expensi pro quarta unciae. Vulgo autem reputantur ita appellati ab ipso Friderico II. *Augusto*. Verum uti me monuit Cl. V. Apostolus Zenus, cui veterum Nummorum est insignis peritia atque supellex, ab *Augusto Caesare*, cujus vultum in numismate Fridericus expressit, nummi illi *Augustarii*, sive *Augustales*, immo *Agustales* sunt nuncupati. Audi Jo-hannem Villani Lib. 6. Cap. 21. Historiar. L' *Agostaro d'oro* (inquit ille) valea l' uno la valuta d' uno *Fiorino* e quarto d' oro; e dall' uno lato dello *Agostaro* era improntato el viso dello Imperadore, e dall' altro un' *Aquila*, al modo de' Cesari antichi, e era grosso di carati venti di fine oro a paragone. Istius pecuniae mentio est in Charta Romana, quam ex Regesto Cencii Camerarii excerpti.*

De concessione Castri de Arsa in feudum sub annuo censu, facta ab Innocentio IV. Papa, Anno 1253.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Episcopo Castrense salutem & Apostolicam benedictionem. In negotio Fidei, quod tibi contra Haereticorum perfidiam in Patrimonio beati Petri in Tuscia duxi-

E mus committendum, fidei tuae zelum, & devotionis servorem experti, personam tuam congruo libenter honore persequimur, & in iis, quae a nobis pro tuis, & Ecclesiae tibi commissae postulas incrementis, favorabiliter annuere volumus

votis tuis. Hinc est, quod fraternitatis tuae precibus inclinati, Castrum de Arsa cum Rocca, & aliis pertinentiis suis, in tua situm Dioecesi, ad Romanam spectans Ecclesiam, sub annuo Censu Duxrum Augustariorum auri, vel viginti Solidorum denariorum Senatus, nostrae Camerae persolvendo, tibi, tuisque successoribus, de consilio Fratrum nostrorum, praesentium auctoritate concedimus Feudi nomine perpetuò possidendum: ita tamen quod guerram, pacemque exinde facietis ad nostrum, ac successorum nostrorum beneplacitum & mandatum. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrae concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Laterani, Kalendis Februario, Pontificatus nostri Anno Undecimo.

Richardus de Sancto Germano in Chronico, Tomo VII. Rer. Italicar. tempus adnotat, quo cudi coepit sunt Augustales: scribit enim ad Annum MCCXXXI. Nummi aurei, qui Augustales vocantur, de mandato Imperatoris in utraque Sicilia Brundusii & Messanæ ceduntur. Eorum autem pondus ac pretium, immo & fabricam longe antea adinventam, discimus ex additamento ad Chronicon ejusdem Richardi, primùm edito a Caesare Vergara in Lib. de Numm. Regni Neapolit. Haec ibi verba: MCCXXII. Mense Junii, quidam Thomas de Bandio civis Scalensis, novam Monetam auri, quae Augustalis dicitur, ad Sanctum Germanum detulit, distribuendam per totam Abbatiam, & per Sanctum Germanum, ut ipsa Moneta utantur homines in emtionibus & venditionibus

A suis iuxta valorem ei ab Imperatore constitutum, ut quilibet Nummus aureus recipiatur & expendatur pro quartâ unciae, sub poenâ personarum & rerum in Imperialibus Literis, quas idem Thomas detulit, annotata. Figura Augustalis erat ab uno latere caput hominis cum media facie, & ab alio Aquila. Sed alios Nummos deterioris materiae, immo falsos, Fridericus II. procudisse dicitur in Vita Gregorii IX. Papae, Tomo III. Rer. Italicar. pag. 584. En verba: Novus Monetae falsarius, dum aera cudit diverso charactere, argenti tenui superinduita cuticula. Praeterea Byzantii, sive Bytantii olim fuere Aurei Nummi a Graecis Imperatoribus Constantinopoli percussi, quorum pretium parùm abludebat a Ducatis aureis Venetis, sive ab Hungaris, ceterisque Aureis Germanicae nationi familiaribus, & a Florensis aureis Florentinis. Solidos Byzantios simpliciter, atque interdum auri Solidos Byzantios reperimus in antiquis Chartis, praesertim Regni Neapolitanî & finitimarum regionum, eorumque frequens mentio est in Chron. Vulturnensi, Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. Ibi etiam vide commemoratos in Charta Anni DCCCLXXXII. centum auri Solidos Constantinianos, quos non alias a Byzantiis fuisse putto. Solidi Constantini non semel occurunt in Episcop. Salernitan. apud Ughellum. Sed fortasse scribendum Constantiniani, aut Constantinopolitani. Idem Constantinati, nescio an Librarii errore, appellatur in Charta, cuius archetypum adseratur in Cavensi Monasterio. Hanc exere jucundum in omnium Eruditorum com-

**Donatio facta Ecclesiae Sancti Felicis in Lucania a Guaimario IV.
Principe Salernitano, Anno 1051.**

IN nomine Domini. Trigesimo Tertio Anno Principatus Domini nostri Guaimarii glorioſi Principis, & Duodecimo Anno Ducatus ejus Amalfie & Surrenti, & Decimo Anno Principatus & ipsorum Ducatum Domni Gisulfi eximii Principis & Duci fili ejus, Mense Mario, Quarta Inditione. Dum coram presentia Suprascripti Domni nostri Guaimarii serenissimi, & a Deo conservati Principis & Duci, essemus nos Amatus & Johannes Judices, & plurima suorum more solito circum adesset turba fidelium, ipse Dominus Princeps & Dux semper solitus placidum Deo exhibere famulatum, & cupidus in sanctis Locis de suis rebus dare, per hanc cartulam dedit in Ecclesia beati Confessoris Felicis, que intra res suas, que sunt in finibus Lucanie, constructa est, de terris suis campestribus, & cum vineis, que sunt propinque ipsi Ecclesie, & ex omnibus partibus terris ipsius conjuncte, per mensuras justo passu hominis mensuratas. A parte Occidentis finis Via, & passus centum octoginta. A parte Meridiei est finis, sicut aliquantulum Valitellum discernit, & passus centum. A parte Orientis sunt passus centum octoginta, & revolvit in ipsam partem Orientis per Vallonem passus octoginta sex. Ab ipsa parte Septentrionis finis sicut aliquantum Vallone discernit, & passus ducenti triginta. Cum omnibus que intra ipsas terras sunt, cunctisque earum peripherientiis, & cum vice de ipsa Via. Elevatione, ut semper sint in potestate custodum ipsius Ecclesie, & ipsis terris tantur, fruantur, & de usufructu eorum faciant quod voluerint. Et ipse Dominus Princeps, & Dux obligavit

Tom. VI.

A se & suos heredes semper defendere custodibus ipsius Ecclesie Suprascriptam dationem ab omnibus hominibus, quibus per ipsos Dominum Principem & Ducem, & illius heredes illud vel ex ipso quocumque datum aut obligatum aut alienatum paruerit, & qui pro illorum parte & dato quascumque causationes de eo ipsis custodibus jam dicte Ecclesie preposuerint, & sicut superius scriptum est, ipse Dominus Princeps, & Dux & ejus heredes ipsis custodibus jam dicte Ecclesie non adimpleverint, & Suprascripta vel ex eis quidquam removere aut contradicere presumferint, obligavit se & suos heredes componere custodibus ipsius Ecclesie ducentos auri Solidos Constantinatos. Et duas cartulas unius tenoris, hanc, quam ipse Ecclesie emisit, & alteram, quam ipse Dominus Princeps retinet, te Romoaldum Notarium scribere precepimus, qui interfueristi.

¶ Ego qui supra Amatus Judex.

¶ Ego qui supra Johannes Judex.

Adeo autem usus Byzantiorum invaliduit, ac tandem perduravit, ut Saeculo etiam XIV. in Italica Lingua familiaris ejus pecuniae appellatio foret; & quum quis dicebat, sibi in votis esse l'aver de' buoni Bisanti, quid ejus verba significant nemo saltem in Tuscia ignorabat. Eadem ratione in ore Italicae gentis fuit olim familiaris vox Tornese, que nomine Turonensis Numini designabantur. Nulla autem dubitatio est, ut dixi, quin Byzantii ex auro fuerint: quod etiam ediscere poteris ex Judicato autographo, mihi viso apud Monachos Benedictinos Arretii in

D

Coe-

Coenobio Sanctorum Florae & Lu-
cillae. Ibi Constantinus Episcopus,
& Hugo Comes poenae nomine in-

A dicunt duo millia Bisancios auri. Ac-
cipe nunc ipsam Chartam.

Placitum Arretii habitum coram Constantino Episcopo illius Civitatis
& Hugone Comite, in quo Guido Abbas Monasterii Sanctorum
Florae, & Lucillae evincit Curtem de Sesto, Anno 1079.

Dum in Dei nomine, in Palatio Episcopatus Aretini in judicio re-siderent Constantinus Aretinus Episcopus, & Ugo Comes ad justicias faciendas ac deliberandas, residentibus cum eis Arderico, Gerardo, Johanne Judicibus, Nordilo, Rodulfus, Sigismundo . . . Ildebrando Causidicis, Wal-fredus Comite, Pagano de Corsena, Ugone Vicecomite, Uberto filio Bucci, Ildebrando Ugonis filio, Rodulfo filio Mascari Saracino . . . Ursone, Grifone, Wilielmo, Rainerio filio Grifi, & reliquis pluribus ibidem adstantibus. Ibique in eorum presencia proclamaverunt Rainerius de Porano, & Teudicius de Hereditate Rainevii filio quoniam Fuscerit, quam dicebant suis uxoriibus pertinere ex successione predicti Rainerii fratriis eorum ab . . . defuncti, quod aversus Monasterium Sancte Flore, quod de hereditatis illius partem possidebat, cuius Monasterii Wido Abbas cum Pagano suo Avogatore . . . hujusmodi fecerunt responsonem, quod presatus Rainerius in quadam sua infirmitate testamentum fecerat, in quo cuncta sua bona distributa . . . partem hereditatis, de qua controversia erat, predicto Monasterio Sancte Flore judicavit, scilicet terciam portionem de Curte, quod nominatur Sesto. Et testibus productis, in eorum praesencia jam dictus Rainerius suam voluntatem austenderat. De testamento legiptime reddiderunt testimonium, & ita vero esse, ut Abas Egleste Sancte Flore cum Paga-

B no Avogato suo affirmaverat. His per-
actis ex iussione Constantini Aretini
Episcopi, & Ugonis Comitis, & predi-
ctorum Judicum, predictus Rainerius &
Teudicius pro se suisque heredibus, &
pro eorum uxoribus refutaverunt supra-
scriptas res predicto Monasterio, & obli-
gaverunt se, quod nec ipsi, nec eorum
uxores, vel eorum ac earumve heredes
predicto Abati, ejusque successoribus de
prefatis Curte nullam controversiam in
posterum moturos sub pena centum Li-
brarum Denariorum Lucensium. In-
super predictus Episcopus & Ugo Co-
mes miserunt in bannum supradictum
Abatum & suum Avogatum, & supra
prefatas res, ut nulla magna parvaque
persona, eos, eorumque Successores de
predictis rebus disvestire aut molestare
presumat sine legali judicio. Qui vero
oc facere presumpserit, stat se compotu-
rum duo millia Bisancios auri, me-
diatatem Parti Publice, & mediatatem
eidem Abati suisque successoribus.

E Unde quidem & ego Ardericus No-
tarius ex iussione Domni Episcopi &
Uoni Comi & Judices & Causidico-
rum amonitione scripsi Anno ab Incar-
natione Domini nostri Jesu Christi Mil-
lesimo Septuagesimo Nono, Pridie No-
nas Decembbris, Indictione Tertia.

PX

Ego Constantius Episcopus sub-
scripsi.

+ Ego Ardericus Judex intersui &
subscripsi.

+ Ro-

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

53
† Rodulfus Causidicus interfui &
subscripti.

† Gerardus Judex sacri Palatii subscripti.

Fuere nihilominus procedente tempore Byzantii quoque albi, uti Du-Cangius animadvertisit, atque ideo ex argento conflati. Atque hi Byzantii posteriorum temporum, ejusdem pretii fuere, atque Scuta Romana, quorum singula decem Juliis constant; valebant nempe iidem argentei Byzantii duas partes e tribus Floreni aurei valentis olim Julios quindecim. Praeterea usurpatos olim inventimus Mancosos, sive Mancosos auri, uti & Mancosos argenti. In Glossis Florentinis ab Eccardo editis reperio Philippos (nummos) Maneusa. Legge Mancusa. Quasi a Philippo, aut

54
Philippico Augusto Mancusi percussi fuerint. Apud Anglos olim Mancusa idem fuit ac Marcha, ut pluribus ostendit Du-Cangius: ac proinde quum in Chartis quoque nostris Mancosos offendimus, argenti, aut auri Marcham designatam illic existimare licet, si ejusdem Du-Cangii sententiam amplectimur, immo & Vossii, & Hickesii, qui idem sensere. Ego tamen, quod est ad Italos, dubitare de ea cogor. Quippe in Italicis Chartis video ingentem copiam Mancosorum pro poena statui. Quod fieri non facile solebat quum de Auro sermo erat. Exempla nonnulla dabo. Scilicet in tabulis, quas authenticas legi in Chartophylacio Monasterii Mediolanensis Ambrosiani, mille Mancosi auri memorantur.

Ludovicus II. Imperator Ansperto ab ipso non semel in judicio

Diacono Mediolanensi quasdam res evictas confirmat, Anno 857.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei eterni. Hludovicus . . . & nostris, presentibus scilicet & futuris notum sit, quia vir venerabilis Engelbertus sanctae Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopus suggestit celsitudini nostrae pro quodam suo Diacono nomine Ansperthus, qui quasdam res super quemdam hominem nomine Ansprandum vicecerat pro interfectionis scelere, quod in germanum suum exercuerat; super quibus rebus etiam post acquisitionem, nostri Genitoris serenitate, preceptum adipisci promeruit. Verumtamen adquisitione adepta, & Imperiali precepto robata, non valuit quorundam hominum fastiosa & subdola quiescere conquestio, quin in nostri presentia prefatum Diaconem propter quandam cautionem, quasi injuste retineret, eorum exorta cepit compellare clamatio: super quibus & de-

nuo compos & viator existens legaliter in se jure perpetuo res predictas debere respicere etiam scriptioris robore per iudicii certi definitionem prenotavi. Petiti quoque idem venerabilis Archiepiscopus, ut iterum nos nostra corroboravimus quod esse eorum auctoritate. Idcirco hoc nostrum preceptum fieri jussimus, per quod confirmamus eidem Diacono illas res, unde superius mentionem habuimus, sicuti in preceptis Domini & Genitoris nostri illi confirmata & robata esse dinoscuntur. Precipientes quoque jubemus, ut nemo deinceps audeat ei de ipsis rebus aliquam injustam inferre calumpniam, sed neque aliquam mitigationem facere presumat. Quod si quis hoc bagere temptaverit, & nostrum Privilegium violare temptaverit, noverit se poena damnandum Mille Mancosos auri, medietatem Palatio nostro, medietatem

vero predicio Diacono, suisque heredibus. Et ut hoc quod jubemus, quodque concedimus, ab omnibus verius credatur, & in Dei nomine diligentius observetur, anulo nostro subter jussimus adnotari.

(Non adest subscriptio Imperialis.)
Wewinboldus Notarius rogatus ad vicem Duxsemiri.

Data XII. Kalendas Julii, Anno

Otto Dux & Missus Ottonis III. Imperatoris in Placito Cremonensi coram ipso Imperatore Privilegium Imperiale, ab Oldericu Episcopo Cremonae productum contra Cives Cremonenses, germanum recognoscit, & bannum pro ejus tutela emittit, Anno 998.

Dum in Dei nomine Civitate Cremona, in Domo ipsius Civitatis, in Laubia majore ipsius Domus, ubi Dominus Otto gloriissimus Imperator preeisset, in judicio residuebat, per eisdem Domni Oldericu licentiam, Otto Dux & Missus Domni ipsius Ottonis Imperatoris, unicuique justicias faciendas ac deliberandas, residentibus cum eo Henricus Dux, seu Nothecherius, Vivraldus, & Petrus Episcopi, Gribertus Musicus, seu Leo qui Warinus Capellani ipsius Domni Imperatoris, Autcherius, Adelbertus, item Adelbertus, Marco, Radaldus, Johannes Judices sacri Palatii, Rogerius de Bariano, Odelricus de Colonia, Albevicus de Mauvingo, Vasse ipsius Domni Odelrici Episcopi, & reliqui plures: ibique eorum veniens presentia ipse Dominus Odelricus ipsius sancte Cremonensis Ecclesie, & Lanfrancus ejus Advocatus, & ostenserunt Preceptum unum, continente in eo ab ordine, sicut hic subter legitur. In nomine sancte & individue Trinitatis. Otto divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Notum sit omnibus nostris fidelibus, presentibus scilicet ac futuris, sub nostre dominationis

A Imperii Domni Hludowici piissimi Augusti VIII. Indictione V.

Actum ariola, in Dei nomine feliciter. Amen,

Placitum subsequitur, luce plane dignum, quod hausi e vetustissimo Regesto Episcopii Cremonensis, ubi poena duum Millium Mancorum auri indicitur.

B culmine degentibus, Episcopis, Marchionibus, Comitibus, ceterisque in inferiori statu viventibus, Cremonenses Cives nefanda deceptionis fraude nos circumveniendo decipientes intra dive memorie Avi, Patrisque mei veneranda, incunvulse & intererate permanstra Precepta de Cremonae distictione infra Civitatem &

C extra, per quinque miliariorum spatia, curatura videlicet, teloneo, ripaticoque, certis redibitionibus, five negotiis, que in eisdem Preceptis leguntur & continentur, que universa nos remeante beati Petri Apostolorum Principis Corpus, per nostri Precepti paginam manu propria in Sinodo jam antea roboravimus & conformavimus, ex nostri parte nobis nescientibus, apud nos amodo falsum, & ideo ac destruendum inlegitime ac subdole acquisivisse Preceptum; quod cum nostre certitudinis maiestati per venerabilem Odelricum ejusdem Civitatis Episcopum revelata fraude intimatum fuisse, quia dignum nobis & rectum visum est, ut per ea, que justificatione prefate Cremonensis Ecclesie data & confirmata fuerat, hoc inju-

D stitudo ac destruendum inlegitime ac subdole acquisivisse Preceptum; quod cum nostre certitudinis maiestati per venerabilem Odelricum ejusdem Civitatis Episcopum revelata fraude intimatum fuisse, quia dignum nobis & rectum visum est, ut per ea, que justificatione prefate Cremonensis Ecclesie data & confirmata fuerat, hoc inju-

E

ste

ste factum & rite abolendum Preceptum, deposita fronte verecunde tacere silentio, ne forte, quod Deus avertat, justitia & rectitudo, obviamente mandato Dei pura mente, firmoque consilio statuentes decrevimus, quatenus ex nostri Praecepti pagina quasi grave jugum predicto callide acquisito Precepto imponeretur; cuius justo pondere ad nichil omnimode redigatur & annuletur, vigore careat, virtutem non habeat, filens tacitumque permaneat, atque in nullo omnino valeat, sed quod Avus, & Genitor noster jam dicte Curtis Cremonensis Ecclesie dederant & confirmaverant, & nos, ut diximus, confirmando roboravimus, incunvulsa & intemerata omni tempore maneat, hoc superaddito Imperialis nostre securitatis Precepto. Eo nimirum ordine, ut nullus Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdascius, Gastaldo, Decanus, seu quislibet Regie aut Imperialis potentie Procurator noster, nostrorumque militum miles, sive cuiuscumque ordiis &c. Signum Domni Ottonis serenissimi & invictissimi Imperatoris Augusti. Heribertus Cancellarius vice Petri Comani Episcopi & Archicancellarii recognovi. Data III. Noras Augusti Anno Dominice Incarnationis DCCCCXCVI. Indictione IX. Anno vero Tertii Ottonis regnantis XIII. Imperii autem ejus Actum Papie feliciter. Amen. Preceptum ipsum ostensum ab ordine lectum, interrogati sunt ipsi Dominus Odelricus Episcopus & Lanfrancus ejus Advocatus, per quod Preceptum ipsum ibi ostenderat: qui dixerunt: Vere ideo Preceptum istum hic ostensimus presentia, ut ne scilens appareat, si ullus homo versus nos &c. Et quod plus est,

A querimus, ut dicant iste Dominus Otto gloriosissimus Imperator, & Liuzo Judex ejus Advocatus esse constitutus, si Preceptum ipsum, quem hic ostensimus, bonum & verum est, aut ipse Dominus Otto gloriosissimus Imperator eum fieri rogavit, & ab ejus anulo in calce jussit sigillare.

Ad hoc responderunt ipse Dominus Otto gloriosissimus Imperator, & Liuzo ejus Advocatus & Judex dixerunt & professi sunt. Verum Preceptum ipsum, quem vos ostensistis, bonum & verum est: & ego ipse Dominus Otto gloriosissimus Imperator eum fieri ro-gavi, & meum anulum in calce juf-sit figillare, & de hoc, quod per ipsum Preceptum parte ipsius Episcopii concessit habere, & in eo

omni tempore firmum & stabilem ita jubeat permanere. Tunc ipse Dominus Dux Otto per ejusdem Domni Ottonis gloriosissimi Imperatoris licentia, per fuste, quem in sua tenebat manu, super eundem Dominus Odelricus Episcopus & Lanfrancus ejus Advocatus, seu super ipsum Preceptum, bannum ipsius Domni Ottonis gloriosissimi Imperatoris pro Dei amore, & anime sue mercedis, emisit in Mancosos auri duo millia, ut nullum quibuslibet homino de eo, quod in ipsum legitur Preceptum, aliqua violencia aut minuacionem seu contradictionem parte ipsius Episcopii facere audeat sine legali iudicio.

Qui vero fecerit, predicta duo millia Mancosos auri se compositurus agnoscat, medietatem parte Camare ipsius Domni Ottonis gloriosissimi Imperatoris, & altera medietate parte ipsius Domni Odelrici Episcopi, suisque successoribus, seu pars ipsius Episcopii. Hanc notitiam pro securitate ejusdem Episcopii fieri ammonuerunt.

Quidem & ego Dominicus Notarius sacri Palatii ex jussione prefati Missi & Ju-

& Judicum ammonitione scripsi in nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, Tertius Otto gratia Dei Imperator Augustus, Anno Imperio ejus Deo propitio II. quartodecimo Kalendas Februarii, Indictione XI.

X OTTO DVX ET MISSVS
SVBSCRIPSI.

Autecherius Judex sacri Palatii interfui.

Adelbertus Judex sacri Palatii interfui.

Guntherus Cancellarius Henrici Imperatoris II. in Placito Mantuano bannum promulgat pro tutela Decimorum spectantium ad Canonicos Patavinos, Anno 1055.

Dum in Dei nomine, in Civitate Mantua, in Lobia solariata, que fuit Marchionis Bonifacii, in judicio residuebat Dominus Guntherus Cancellarius & Missus Domni Secundi Henrici Imperatoris, ad iusticias faciendas ac deliberandas, residentibus cum eo Atto, Tolbertus, Burgundius, Gravo, Wezolus Judices sacri Palacii, Liutulfus, Papo, Ingo, Rozo, Gumpo, Johannes, Tiso, Bonifacius, & reliqui plures: ibique in eorum veniens presentia Milo Archidiaconus, & Milo Presbiter, seu Ademarius item Presbiter, & Jobannes, & Adam Diaconus, Canonici Sancte Marie matri Ecclesie Patavine, una cum Johanne Advocato eorum, & ceperunt dicere: Habemus & detinemus ad proprietatem Canonice Sancte Marie nominative totas Decimas de omnibus rebus de Villa, que dicitur Vico Altikerii, & Villa, que dicitur Vico de Arzere, & de Villa, que dicitur Roncone, & de Villa, que dicitur Roncalia, & de omnia, que ad Decimas de praedi-

A Jobannes Judex sacri Palatii interfui.

Radalatus Judex sacri Palatii interfui.

Martius Judex sacri Palatii interfui.

Adelbertus Judex sacri Palatii interfui.

B Alterum Placitum exero, cujus antiquum apographum se mihi legendum obtulit in Archivo Capituli Canonicorum Patavii. Ibi duo milia Mancorum animadvertis.

C Etis Villis pertinet. Et si quislibet homo adversus nos aut adversus pars predictae Canonice aliquid dicere vult, parati sumus cum eo exinde ad rationem standum & legitime finendum. Et quod plus est, querimus, ut vos propter Deum & anime Domini Imperatoris ac vestri mercedem, mittatis bannum super nos, & super predicta Canonica, ut nullus quislibet homo de predictis Decimis devestire, molestare vel inquietare audeat, sine legali judicio. Et cum ipse Milo Archidiaconus, & Milo, & Ademarius Presbiteri, & Jobannes, & Adam Diaconus, una cum Johanne Advocato eorum taliter postulassent, tunc predictus Dominus Cancellarius & Missus per fustum, quem sua tenebat manu, misit bannum supra predictis Canonicis, ut nullus quislibet homo de predictis Decimis pars predicti Canonici devestire, molestare, vel inquietare audeat sine legali judicio. Qui vero fecerit, duo mille Mancos aureos se compositurum agnoscat, medietatem parte

Kamere Domni Imperatoris, & medi-
tatem parti predicti Canonici. Finita
est causa, & hanc notitiam pro securita-
te parti predictae Canonice fieri am-
monuerunt.

Quidem & ego Petrus Notarius &
Judex sacri Palatii ex iussione predicti
Cancellarii, & Judicium admonitione
scripti; Regni vero Domni Secundi
Henrici Imperatoris Deo propicio Nono,
XV. Kalendas Novembbris, Indictione IX.

Milo Episcopus Patavinus litem vincit in Placito coram Liutaldo Duce
contra quosdam usurpatores bonorum Ecclesiae suae, Anno 1085.

Dum in Dei nomine in Civitate Padua, in judicio resideret Dominus Liutaldus Dux, ad singulorum hominum justicias facendas ac deliberandas, adessent cum eo Ardricus Advocatus, Jobannes &c. Judices, Uberto &c. & reliqui plures. Ibique in eorum presentia veniens Dominus Milo Patavensis Ecclesie Episcopus, una cum Advocato suo Uberto, retulerunt & ceperunt dicere, ac postulare mercedem: Petimus vobis, Domne Liutaldus Dux, ut propter Deum, & anime vestre mercedem faciatis nobis rectum de Ugolino de Cingularia, qui tenet casam unam in jam dicta Civitate Padua juris jam dicti Episcopatus, & designatur propter nos distingi, aut justitiam facere. Et nobis de filiis quondam Fuscoli, qui tenent Molandinum unum in Fluvio Retrone ti Episcopatus, quem esterna die vincentur supra quendam Singibaldum. Cum ipse Dominus Milo Episcopus una cum Advocato suo Uberto taliter petiissent mercedem: tunc ibi loco per Judicium judicio, qui ibi fuerant, & per lignum, quod in sua tenebat manu, investivit jam dictum Milonem Episco-

A Ego Guntherius Cancellarius confir-
mavi.

Ego Atto Judex & Missus interfui.
Ego Burgundius Judex sacri Palatii
interfui.

Ego Gravo Judex interfui,
Ego Wenzelus Judex interfui.
Ex eodem Archivo Capituli Pa-
tavini tertium Placitum depromsi,
ubi itidem duo mille Mancosos aureos
commemorari videoas.

C pum & Advocatum ejus Uberto de jam
dicta casa & molandino ad hactenus;
& insuper misit bannum super predi-
ctum Episcopum & Advocatum ejus,
& super predicta casa & molandino
in duo mille Mancosos aureos, ut
nullus quislibet homo &c. predictos duo
mille Mancosos aureos se compositu-
rus agnoscat, medietatem parti publice,
medietatem eidem Episcopo. Finita est
causa, & hanc notitiam propter securi-
tatem ejusdem Milonis Episcopi & pre-
dicti Episcopatus fieri ammonuerunt.

Quidem & ego Olveradus Domini
Heinrici serenissimi Augusti Notarius ex
iussione jam dicti Domni Ducis & Ju-
dicum ammonitione scripti.

D Factum est hoc anno Dominice In-
carnationis Millesimo Octuagesimo Quin-
to, Tercio die Marcii, Indictione VIII.

* Hec Crux signum manus Domini
Liutaldi Ducis, qui hanc noticiam fieri
jussit.

Ego Gotefridus Judex interfui.

Tantam irrogare poenam minime
mos fuit, si Mancisi nomine Marcham
auri designatam velimus. Ad haec
sub Mancisi, seu Mancosi vocabulo
genus quoddam Solidorum aureorum
aut

aut argenteorum invenio. Anastasius in Vita Adriani I. memorat in auro Solidos Mancusos numero ducentos. Et in Vita Leonis IV. ait: *Multos ei in argento Mancusos praebuit.* Iloni Magistro Philippei appellantur *Mancusi*: *Philippeum* verò Papias Grammaticus, & Glossae MStae Solidum fuisse testantur. In vetustissima quoque Papyro Ravennate, Francis in Italia imperantibus, scripta, quam pag. 175. Diplomat. produxit cele-

A berrimus Philologus Marchio Scipio Maffejus, legimus scripto prelio *Solidos Mancusos trecentos*. Neque diffimulabo, me reperisse in Diplomate Henrici I. Augusti, *Mancusos viginti* aequivalere *Solidis quinquaginta*. Sed fortasse *Mancusi* illi aurei aequiparantur *Solidis* argenteis. Diploma hoc nondum editum accipiat nunc Lector, quod autographum adseratur in Chartophylacio Monasterii Veronensis Sancti Zenonis.

Henrici II. Regis & Imperatoris I. Diploma, per quod Monasterio Veronensi Sancti Zenonis omnia illius jura & bona confirmat,
Anno 1014.

In nomine Sancte & individue Trinitatis. Heinricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Quia Regalis & Imperialis potestas supra omnia & pre omnibus divino cultui dehet esse semper intenta, & Ecclesiarum Dei sarcinam libenter portare ac sublevare, quatenus id agendo aeternae remunerationis premia percipere mereatur; idcirco noverit omnium fidelium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque presentium scilicet ac futurorum industria Ildeprandum Veronensem Episcopum humiliter nostrae serenitatis exorasse clementiam, quatenus ob amorem Dei omnipotentis, beatique Zenonis Confessoris Christi reverentiam, omnes proprietates & possessiones Monasterii predicti beatissimi Zenonis, ubi Corpus ejus sacram quiescit humatum, & ubi nunc Dominus Rozo venerabilis Abbas preesse videtur, que ab antecessoribus nostris Regibus scilicet, & Imperatoribus, Episcopis, Comitibus, bonisque hominibus delegatae sunt, & concessae, per nostrae munificentiae Preceptum corroboravemus, modisque omnibus confirmaremus. Cujus ratas petitiones estimantes, misericordia-

C que omnipotentis Dei, & eiusdem beati Zenonis meritis & intercessionibus nos adjuvari sperantes, omnia Privilegia ac Precepta ipsius Monasterio quae concessa & confirmata ac funditus delegata sunt priscis temporibus ab antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus, seu omnes scriptiones, universaque res cum familiis & servis utriusque sexus, unde ipsum Monasterium juste & legaliter hactenus investitum permanxit, & quicquid inibi legibus pertinere dinoſcitur, tam per commutationes & precarias, quam per oblationes & offensiones bonorum hominum, sive aliquas traditiones & quascumque donationes, quae dici aut nominari possunt, per hanc presentem nostrae munificentiae auctoritatem perpetuo confirmamus, modisque omnibus corroboramus: idest in eodem territorio Veronensi Monasterium constructum in honore Sancti Petri, quod dicitur Mauriatica: Villapicta: Castellum in Mauriatica, cum Capella in honore Sanctorum Firmi & Rustici: Castellum Herbertum cum cunctis adjacentiis & pertinentiis suis: Trebuntiolum: Vicum Adoris: Capellam Sancti Laurentii, sicutam in

in ripa Padi, que dicitur Hostilia: Campum Walani: Campum Paliarium: Et Novoletum: & in Gajo Villam, quae dicitur Aspo: Corticellam in Platone: Capellam Sancti Viti sitam in Portu: In Lavanio Cortem unam: In Monte Tauri Cortem unam cum Molendinis: Castellum Romanianum cum facticiis Sancti Zenonis: & Montem, qui dicitur Alferia: In Lesinio, ubi dicitur Merlario, campos duos: In Clariano campos tres: in Puerto campos tres: in Laupha campum unum: in Sinevello Cortem unam: in Cavallo, in Puiniiano Cortem unam: Castellum Sancti Viti cum pertinentiis suis: Parona: Cassianum: Cellam Sancti Petri infra Civitatem Veronam cum pertinentiis suis: in Lacesis Cortem unam cum Capella Sancte Christine: in Bardulini Cortem cum Capella Sancti Zenonis: in Cavi Cellam Sancti Andreae cum pertinentiis suis: in Affi Corticellam unam: in Bellune massaricias tres: in Valle Trientina Cortem unam: in Lachari Cortem unam: & res in Valle Caprinata, & in Vallepuro: in Venti Capellam Sancti Viti cum pertinentiis suis: in Comitatu Biiziano: in Puiniaca Corticellam unam: & res in Alfiano constitutas, & in Plastano: & Cortem in Rivarola cum omnibus pertinentiis suis: in Comitatu Vicentino Cortem unam, que dicitur Cornetum: in Esculetum Cortem unam: in Comitatu Trevistano Cellam Sancti Theonisti, & Sancti Martini cum omnibus adjacentiis suis: in Parma Cellam Sanctae Eugeniae infra Civitatem cum suis pertinentiis: in Civitate Florentia Capellam Sanctae Mariae, quae dicitur Ferteuba, cum pertinentiis suis, & cum omnibus rebus ad praefatum Monasterium pertinentibus: cum Ecclesiis, Castellis, Vicis, colonibus, mancipiis, facticiis, & familij, utriusque sexus, terris, vineis, pratis, par-

Tom. VI.

A scuis, silvis, aquis, aquarumque decur-
sibus, molendinis, punctionibus, palu-
dibus, cultis & incultis, rebus mobili-
bus & immobilibus, quantumcumque in
supradictis locis eorum legitima dinosci-
tur esse possessio vel dominatio, tam de
comparatu quam & de quolibet attra-
ctu, omnia & ex omnibus ad memora-
tum locum pertinentibus.

B Specialiter tamen concedimus secundum
Precepta predecessorum nostrorum, ut in
Regalibus silvis tam in Gajo quam in
ceteris pascuis licentiam habeant greges
ovium suarum, nec non porcorum, ju-
mentorumque vel ceterorum animalium
ad ipsam Ecclesiam periridentium, absque
aliqua datione aut exactione pascua ba-
bere. Precipientes denique jubemus, ut
nullus Dux, Marchio, Episcopus, Ar-
chiepiscopus, Comes, Vicecomes, Sculda-

C nullus Dux, Marchio, Episcopus, Archiepiscopus, Comes, Vicecomes, Sculdasio, Gastaldo, nullaque nostri Imperii magna parvaque persona predicti Monasterii Abbatem vel Monachos aut eorum familias, servos seu liberos de omnibus prefatis rebus inquietare vel molestare aut disvestire presumat, nullum fodrum aut censum, neque telonaticum persolvere cogantur. Nullus infra eorum Villas aut Castella, ingredi, Placitum tenere, aut eorum liberos sive famulos distracti gare vel pignorare, neque hospitari, seu aliquam functionem seu exactionem exigere audeat; sed habeant eorum naves licentiam eundi & redeundi per Padum, vel per Atasim, seu per cetera flumina absque ulla publica exactione & datione. Sed neque ipse Episcopus aliquid ab eis exquirat, seu aliquam molestiam inferat, nisi tantum quod antiquitus statutum est, in festivitate Sancti Zenonis aut Manculos viginti, aut Solidos quinquaginta, cum suis Clericis accipiat. Liceatque ipsis Monachis ex propria Congregatione Abbatem eligere, si ibi talem petuerint invenire; sin autem licentiam habeant cum consen-

E

10

su Episcopi, undecumque, sibi bonum pastorem eligere. Et si aliqui hoc Preceptum intrumpere temptaverint, licentiam habeant ipsi Monachi pro hac re aut ad nos, aut ad successores nostros reclamandi. Hoc vero & nos ob aeternam remunerationem concedimus, ut Episcopus ejusdem Civitatis nullam unquam potestatem habeant aliquid inde abstrahere vel sibi usurpare, aut alicui in beneficium dare; sed possint quiete

A & tranquille Dei misericordiam jugiter pro nobis exorare. Si quis vero hujus nostri Precepti violator extiterit, sciat se compositurum centum Libras auri obrigi, meiætatem Kamerae nostræ, & mediætatem predicti Monasterii Abbati vel Monachis. Quod ut verius credatur & diligentius ac firmius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, sigillo nostro jussimus insigniri.

Signum Domni Heinrici

severissimi & invictissimi Imperatoris Augusti.

Heinricus Cancellarius vice Everardi Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data XII. Kalendas Junii, Anno Dominicæ Incarnationis MXIV. Indictione XII.
Anno Domini Heinrici Imperatoris Augusti regnantis XII. Imperii verò ejus I.

Actum Veronae, in Dei nomine feliciter. Amen.

Appensa pendet Bulla plumbea ejusmodi.

Quae verò hactenus dixi de Manus, in memoriam mihi revocant Caroli Crassi Augusti Diploma Anno DCCCLXXXIII. scriptum, atque ab Ughellio editum Tom. 4. Ital. Sacr. in Episcop. Bergomatibus pro Ecclesia Bergomate, ubi transgressores dicuntur persoluturi eidem Ecclesiae

C triginta milia Mancorum Aureorum. Tantam indicere multam, minime mos veterum fuit; & quisnam illam quæso solvisset? Pauci sane, & ne ipsi quidem opulentissimi: quare viatuum locum opinor. Sed juvat huc transferre, quæ Hickefius in Dissertatione Epistolari Tom. 2. Linguar. Veter.

69 Veter. Septentrional. habet: Monetae percussae argenteae unum, ut videtur, apud Anglo-Saxones genus fuit: nempe argenteus ille Nummus, quem Penning, Pennig, Penninc, & cum simplici N Penning &c. vocabant. Penning autem, qui a nobis Penningus Latino-barbare nuncupabatur, cūsum nummulum argenteum, quem dicimus bōdie a three pence, idest tres denarios Esterlingos, quod trutina probat, pondere & valore aequalbat. Quinque Penningi pecuniae argenteae summulam, quae Anglo-Saxonice, a enne Scyling, idest unum Scyllingum: & triginta Penningi summulam pecuniae argenteae, quam a enne Mancus, vel aenne Mancs, idest unam Mancusam constituebant (vel unam Marcam.) Mearc enim, sive Marc apud Anglo-Saxones idem argenti pondus, ac Mancus significabat &c. Mancusa pariter argentea, quae triginta Penningos tales continebat, nonaginta nostros vabantur Penningos, seu tres excusos patriae nostrae nummos argenteos, quos vocamus Halferowns. Mancusa verò, vel Marca auri, decies valebat Mancusam argenti, secundum valorem, quo aurum argentum superabat apud Graecos & Romanos. Ita Hickesius. Folles etiam mihi commemorandi sunt, antiquissimum pecuniae genus. Pholles ab aliis appellantur, Graecae originis fuerunt, ac de iis eruditionis Graecae & nummariae studiosi multa dixerunt. Praeterire tamen piaculum ducerem, quid in hanc rem adnotavit Salmasius in Notis ad Lib. Tertulliani de Pallio pag. 112. Nempe e Rationali Graeco in Regia Parisiensi Bibliotheca adservato educi, quid

A Graecorum Nummorum species quacdam proportionis inter se haberent. Nummus, inquit, Aureus tum duodecim Milliarenibus argenteis valebat. Milliarense (hujusmodi Solidorum est mentio in Chronico Vulturnensi Part. II. Tom. I. Rer. Italicar.) viginti quatuor aereis Follibus. In hessem numeri aures, Dicerati nomine, postulabant exactores Foiles sexdecim pro Hexaphollo: sex Foiles bes aurei cum Dicerato & Hesaphollo, Milliarenzia octo colligit, & Foiles duo & viginti. Suidas Follem non aliud quam Obolum fuisse scribit. Aerei plerique Foiles fuerunt; sed & Argenteos non defuisse fortassis ostendi possit. Aureos tantum agnoscit Gutherius Lib. 3. Cap. 17. de Offic. Dom. August. qua in re deceptum illum puto. Marcellinus Comes in Chronico ad Annum Christi CCCCXCVIII. de Anastasio Imperatore haec habet: Nummis, quos Romani Terentianos (Sirmundus recte suspicatur legendum Teruntios aut Teruntianos) vocant, Graeci Follares (alii Codices habent Folles) Anastasius D Princeps suo nomine figuratis, placibiliem Plebi commutationem distraxit. Et hujus quidem Graecae pecuniae, hoc est Follium, sive Follarium, antiquissimus est usus ac nomen: nam & ejus mentio est in Codice Theodosiano, & apud Lampridium, & penes Sanctum Augustinum Lib. 22. Cap. 8. de Civitate Dei, atque alibi, uti & apud Evodium Episcopum Uzalensem Lib. prim. Cap. 14. de Miraculis Sancti Stephani. Idque etiam confirmabit vetusta Inscriptio apud Gruterum pag. 810. 10.

E

Ad Bucinum Luciae Oppidum.

IN QVEM INDVXI SARCOPHAGVM

IN QVEM DVM RECEPTVM FVERIT CORPVS MEVM
 NVLLI VNQVAM LICEAT ACCEDERE NEQVE VEXARE OSSA MEA
 NON FILIVS NEQVE NEPOTES NEQVE DE AFFINITATE VLLVS
 SI QVIS AVTEM INFRINGERE VEL APERIRE AVSVS FVERIT
 IS TVM INFERET POENÆ NOMINE REIPUBLICÆ FOLLES MILLE
 SANE NÆVIA PRISCA

SI PERMANSERIT VSQVE IN DIEM FINITIONIS SVÆ
 RECIPIETVR IBI JVXTA MARITVM SVVM.

Alteram accipe e schedis meis.

Aquilae in Civitate Apruntina pro foribus Sanctæ Mariae de Rojo basis, super qua ex pedum vestigiis statua olim collocata fuisse dignoscitur.

DEDICATA III. KAL. IVL
 VRSO ET POLEMIO CONS
 OB CVJVS DEDICATIONEM
 DEDIT PLEBI VRBANE
 AD AEPVLVM CONVIVII
 PANEM ET VINVM TAVROS II. VERBECES XV.
 PRÆTEREA ET ARCÆ EORVM FOLLES M.....
 EX QVORVM VSVRIS PER SINGVLOS ALIOS CONVIVIUM
 DEDICATIONIS SIBE EXSIBEANT.

Posita est Inscriptio Anno Christi CCCXXXVIII. Neque praeteribo, quae de his aliisque Graecis Nummis scribit Scholiaastes Basiliicorum Eclog. 23. *Nosse, inquit, oportet Ceratum unum Follibus valere duodecim, sive Miliarisio dimidio. Valent itaque Ceratia duodecim Nomismate medio: nam integrum Nomisma continet Miliarisista*

A duodecim, seu Ceratia XXIV. Qui plura cupit de Follibus, & Milliarenibus adeat Dionysii Petavii magni viri Diatribam in Sancti Epiphanii Opusculum de Mensur. & Ponderibus.

Michelatos, seu Michalatos, aut Michaëlis, Michaëlis Graeci Augusti nomine signatos; & Romanatos a Romano Graecorum Imperatore ita ap-

pel-

73 **DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.**

pellatos, novimus. Occurrunt quoque Esmerati in Charta, quam adserat Sublacensis Monasterii Tabula-

74

A rium. Hanc etiam tenebris eruptam Lector accipiat.

Leonis Sublacensis Abbatis Charta, per quam agros emit a Marco Archipresbytero &c. Anno 936.

A Nno Domino proprio Pontificatus Domni Leonis summi Pontificis & universalis VI. Papae in sacrissima Sede beati Petri Apostoli Primo, Indictione IX. Mense Junio die II. Quoniam certum est, nos videlicet Marco religioso Archipresbytero, seu Petronia honesta femina, nec non & Andrea Monetario, Dominicus & Stephanus honesta femina jugalibus, ac die cessimus & cessimus atque tradidimus, nec non & venumdavimus, nullo nobis cogente neque contradicente vel suadente aut vim faciente, sed propria spontaneaque nostra voluntate, vobis Domno Leone humilis Presbytero, & coangelico Abbatи venerabili Monasterio Sancti Benedicti, quod situm est in Sublaco, seu Jobannis atque Crescentium venerabilibus Diaconis & Monachis ex eodem Monasterio, cunctamque Congregationem servorum Dei, successoribus vestris, vel cui eas vobis largire & concedere placueritis: idest terra sementaria in integrum capacitatis modiorum plus minus XXV. cum parietinis desertis, & cum omnibus ad eas generaliter & in integrum pertinentibus: posita foris juxta Porta Majore in fundum, qui vocatur juris venerabilis Scole Cantorum, que appellatur Orsanotropho; & inter affines a tribus lateribus Vie publice circumdant, & a quarto latere Arco marmoreo majore ante supra scripta Porta, unde & Charta tertio genere nomine nostro facta esse videtur. Cum hanc cessio venditionis charta vobis contradidimus charta securitatis ad nomen

B de me supra scripto Andrea facta, quas facere visa fuit Anna germana mea, & cessio venditionis charta ad nomen Jobanni supra scripto quondam Monetario genitore meo facta. Cum alias moniminas novas ac vetustas apud me meosque heredes & successores rogarunt ad conservandum & salvas faciendum pro alia terra, que meas esse continere vindicur, & pro hoc eas vobis minime tribuere potuimus; sed quandoque vobis vestrisque successoribus necesse fuerit pro vestra defensione, ostendere & demonstrare spondeo gratis & absque omni pecunia in omni tempore. Et si ex predicta terra qualisvis charta a nos noscosque heredes & successores contra vos vestrisque successoribus litigandum (quod ab sit) ostensa fuerint; tunc vacuam & inanem & absque omni robore firmitatis decernimus permanere. Pro qua etiam supra scripta terra sementaria in integrum ad modiorum plus minus XXV. cum parietinis desertis, & cum omnibus ad eas pertinentibus, ut superius legitur, accepimus nos supra scripti venditores a vobis supra scripti emptores in presentia subscriptorum testium, videlicet in argento bono optimo Esmeratos Libram justoque pensantem, novoque placabiles. In omnem veram decisionem, & ab odierna die licentiam habeatis in supra scripta terra, ut superius legitur, de presenti introeundi, utendi, fruendi, possidendi, vendendi, donandi, commutandi, etiam chartam renovandi, & quicquid exinde facere sive peragere volueritis, in vestram, vestrisque heredibus

dibus & successoribus sit potestate. Et numquam a me, neque ab heredibus & successoribus nostris, aut a nobis sumissa magna parvaque persona contra vobis vestrisque successoribus aliquam aliquando abeat questionem, onus aut calamitatem, sed in omni tempore ab omni homine, in omni loco, ubi & ubi vos vestrisque successoribus necesse fuerit, stare nos una cum heredibus & successoribus nostris, & defendere promittimus vobis vestrisque successoribus. In qua & juramento dicimus per Deum omnipotentem, sancteque Sedis Apostolice, seu salutem beatissimi, & Apostolici Domini Leoni sanctissimi Sexti Pape, tecum omnia, que hujus cessio venditionis charta seriens textus eloquitur, inviolabiliter conservare atque adimplere promittimus. Si vero (quod absit) & quoquo tempore nos vel heredibus & successoribus vestris vobis vestrisque successoribus, aut contra hanc cessio venditionis charta, quam sponte fieri rogavimus, agere aut causare presumpserimus, pro quovis modi ingenio, quod sensum humanum intelligere vel capere potest, & minime defendere potuerimus aut noluerimus, vel amplius pretium vobis vestrisque heredibus successoribus quererimus, tunc non solum perjurii reatum incurramus, verum etiam daturi nos promittimus una cum heredibus & successoribus vobis vestrisque successoribus ante omne litis initium pene nomine suprascriptum argentum indulplum, & post penam absolutionis manente hanc cessionis venditionis charta seriem in sua nichilominus maneat firmitate. Quam scribere rogavimus Leonem Scriniarium & Tabellionem Urbis Romae, in qua & nos suprascripti sub suis manu propria subscriptimus, & signa sancte Crucis fecimus, & testes qui subscripti contradidimus in Mense & indictione suprascripta IX.

A

* Marco Archipresbiter buic cessio venditionis charta in venerabili Leone Abate a me facta manu propria subscripti, & testes qui subscriberent, rogavi.

* Signum manu suprascripta Petronia venditrice signum Crucis feci.

Andrea in Dei nomine Consul in hanc cessio venditionis charta testis signum * feci, & testes, qui subscriberent, rogavi.

Signum manu Stephanus signum * feci, & testes, qui subscriberent, rogavi.

Nicolaus in Dei nomine Consul & Dux, testis rogatus signum * feci.

Beduaro in Dei nomine Consul & Dux, testis rogatus signum * feci.

Petrus in Dei nomine Consul & Dux, testis rogatus signum * feci.

Leo in Dei nomine Consul & Dux, testis rogatus signum * feci.

Romanus in Dei nomine Consul & Dux, testis rogatus signum * feci.

Ego Leo Scrinarius & Tabellio Urbis Romae complevi & absolvui.

Vide quot Consules & Duces hic se tabulis subscripterint. Verum in notas Chronologicas hujus Chartae irreplisse mendum videatur, quum Leo Sextus appelletur, qui in Historia Ecclesiastica Septimus inscribitur. Nil tamen immutare volui: fortassis enim Leo VI. Papa Anno DCCCCXXVIII. electus, uti verus Pontifex post ejus mortem non est agnitus. Ceterum quod est ad Esmeratos in Charta hac memertos, nullum puta peculiariis pecuniae genus hoc nomine designari, sed tantummodo Solidos Esmeratos suisse nuncupatos, qui ex argento mero, sive bene purgato constabant. In Capitulari Caroli Calvi apud Baluzium Tom. 2. pag. 178. legitur: Quorum argentum ad purgandum acceperint, ipsius argenum Exmense.

833.

rent. Ubi Exmerare pro bene purgare. Singularis contra nummorum species *Perperi* fuere (Graeca pecunia) quorum frequens est mentio in Chronico Veneto Danduli, atque in Orientalium Populorum monumentis. Marino Sanuto juniori teste in Histor. Venet. Tomo XXII. Rer. Italicar. duo *Perperi* aequabant unum *Ducatum aureum Venetum*. Hi etiam appellati *Hyperperi* sive *Hyperpera*. De his post Du-Cangium egit Clariss. Vir Sebastianus Paulius in Additamentis ad Beverini Syntagma de Ponderibus. Graecorum quoque Nummi argentei vocati fuere *Aspri*, aut *Albi*, de quorum nomine & aestimatione consule nuper laudatum Du-Cangium in Dissertat. de Nummis Graecorum. Attamen Sanutus junior indicare videtur, *Aspros* non alios fuisse a *Perperis*; dum scribit, unum *Ducatum aureum Venetum* (nunc *Zecchino*) duobus *Aspis* pretio suo respondisse. *Melachinos*, seu *Malacinos* valentes octo Grossos supra commemoratos a Cabrospino in sua scheda vidimus. Hos Cencius Camerarius in Ceremoniali Romano *Meloquinos* appellat; eosque *Monetae Italicae* speciem fuisse opinatur Du-Cangius. Arabicae sive Saracenicae originis vocem hanc extitisse censeo, a *Melecb*, idest Rex, deductam, quod essent Nummi ab

A illius gentis Rege percussi. *Tareni* verò cudebantur in Apulia & Sicilia. Sed & *Tareni Africani* a Leone Ostiensi memorantur. *Imperialium Denariorum*, sive *Solidorum* mentio in Italia occurrere incipit Seculo XII. (fortassis etiam vetustior est) sive illi Nummi forent in Imperiali Ticinensi Moneta percussi, sive a Friderico I. Augusto, Caesarei nominis in Italia propagatore, adinventi. In Charta Gerardi Archiepiscopi Ravennatis Anno MCLXXVI. scriptâ, quidam Emphyteuta pollicetur, se quotannis persoluturum *Imperialeum unum*. Fridericus II. a Richardo de Sancto Germano ad Annum MCCXXXVI. *novos Imperiales* cudisse dicitur. *Imperialium* verò Libra quanti foret, innuit Matthaeus Paris ad Annum MCCXLIX. commemorans octodecim millia Librarum de Moneta Imperialium, quae tantum fere valet, quantum Esterlingorum. Et celebres quidem tunc in Italia quoque fuere denarii *Sterlingi*, ex quibus vario modo pro temporum diversitate apud Gallos & Britannos Libra conficiebatur. De iis consulendus laudatus Du Cangius in Glossario Latino. Mihi satis est in hanc rem producere Chartam unam, ex MSto Cencii Camerarii Codice descriptam, in qua *Sterlingorum* est peculiaris mentio.

Confessio facta a Johanne de Columna Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali de pecunia sibi persoluta nomine Gregorii IX,
Papae, Anno 1232.

In nomine Domini. Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Ducentesimo Trigesimo Secundo, Pontificatus Domini Gregorii Papæ IX. Anno Sexto, Indictione V. Mense Aprili die II. Nos Johannes de Columna, divina miseratione

E titulo Sanctæ . . . Presbyter Cardinalis, confitemur & recognoscimus hac presenti die recepisse a te Caponigro Provenzano Mercatore Senensi, socio Bononis Jobannis Bohonis Camforis Domini Papæ, solvente vice & nomine Domini

Gre-

Gregorii Papae IX., septuaginta Marcas bonorum novorum & Legalium Sterlingorum, scilicet XIII. Solidis, & IV. Sterlingis pro Marca qualibet computatis. Item & viginti Uncias boni & legalis auri Tarenorum Regni Siciliae ad pondus Romanum. Item ♂ ducentas & viginti Libras bonorum Proveniensum Senatus. Item ♂ octo uncias & unam quartam boni auri pulveris ad pondus Romanum. De quibus omnibus vocamus nos bene quietos ♂ pacatos integre, exceptioni non numeratae vel non solutae pecuniae, aut non ponderati auri renuntiando. Quae omnia pro nobis & successoribus nostris promittimus tibi dicto Caponigro recipienti pro Domino Papa praescripto firmiter observare, & contra nullo modo venire.

Actum praesentibus his testibus ad hoc specialiter rogatis, scilicet Magistro Dicibile Camerario, Johanne Barario Junmentario ab aug. . . . Odone Adulterino, Radulfo de Zagarola, Daynese Odonello, Gracia de Sena testibus.

Ego Johannes Fortibrachius, Dei gratia sacri Romani Imperii Scrinarius, quia his omnibus interfui, scripsi ro-gatus.

Sed quando heic Librae Provinorum, five Provinientium Senatus commemorantur, earumque saepe occurret mentio in aliis Contractibus, quos in hoc eodem Opere evulgavi, aliquid heic mihi de iis differendum est. Blancus in Traetatu Historico de Monetis Francicis, multos variosque Nummos indicat sub Carolo Calvo percussos, atque inter cetera subdit: CASTIS PRUVINIS. id est Provincias en Brie. Ejus ager in Capitularibus Caroli Calvi appellatur Pagus Provinisus & Provinensis. Apud Autores atque in Chartis sub tertia Regum Francorum Stirpe, saepe fit mentio

A Solidorum ac Librarum Provinensium. Ego de iis fuisus loquar in Tractatu de Monetis Praelatorum ac Baronum: quem Librum an is unquam conferat, edideritque, incompertum est mihi. Du Changius monetam Ducum Campaniae ita appellatam censet. Evidem saepe vidi in Contractibus Romae scriptis Seculo XII. & saepius Seculo XIII. in publico usu ibidem fuisse Libras Proviniorum Senatus, hoc est Libras ex denariis five Solidis Romae percussis, quarum, ut puto, aestimationem Senatus Romanus decreto suo firmarat. Petrus Manlius, qui Anno Christi MCLVII. floruit, in Histor. Basilic. Vaticanae, Tom. 7. Actor. Sanctorum Mensis Junii a V. Cl. Patre Conrado Janningo Soc. Jesu edita, pag. 38. scribit, datos Canonicis tres Solidos Provinientes pro claveto. Apud Turrigium Part. 2. Cap. 3. de Crypt. Vatican. in pergamena legitur: XVI. Kalendas Augusti obiit felicis recordationis Innocentius Papa III. relinquens Basilicae nostrae inter alia sex Libras Proviniorum pro anniversario suo. Mirum certe Lectori videatur, Romanos ab humili Oppido Provinensi appellationem Monetae aut Librae suae fuisse mutuatos. Et quamvis Oppidum illud non longe a Parisiis distet, ac fortassis olim ab aliquo Francorum Regum ibi versante edictum quodpiam emanare potuerit ad constitendum Librae currentis pretium; aut ibi officina monetaria denariis nomen conferre potuerit, quod postea in Italiam quoque permearit; attamen Le-Blanci conjecturam, a Du Cangio postea probatam, ne ipse quidem Janningus amplexus est, numerosque Romanos appellatos potius putat a Provisionibus, seu redditibus Ecclesiistarum. Nihilo tamen feci

Pro-

Provinense Oppidum in Gallia celebre fuisse ob amplissimas nundinas reperio; & apud Rolandinum Bononiensem in Summa Art. Notar. scripta Saeculo Christi XIII. memorantur decem brachia Panni de Pruyn: quae omnia famam loci illius apud Italos propagare potuerunt. Interea

A erit heic locus Chartis tribus, quas e supralaudati Cencii Codice MSto desumptas evulgare congruum puto: non parum enim praefidii hae conseruent ad dignoscendum, quanti olim penderetur Libra Provisinorum, sive Proveniensium, vel Provenientium.

Chartula refutationis factae a Guidone Sanctae Mariae Trans Tiberim Presbytero Cardinali, & Johanne Guidonis de Papa, & Petro Romano, & Henrico fratribus & filiis quondam Cencii de Pa-
pa, super Civitate Castellana: Anno 1193.

IN nomine Domini. Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Centesimo Nonagesimo Quinto, Anno IV. Pontificatus Domni Coelestini III. Papæ, Indictione XIII. Mense Februario, die VII. Nos quidem Jobannes Guidonis de Papa pro medietate subscriptae rei, & nos Guido Dei gratiâ titulo Sanctæ Mariae trans Tiberim Presbyter Cardinalis, nec non & Petrus, Romanus, & Henricus germani fratres & filii quondam Domini Cencii de Papa. Sed ago Petrus pro me & nepotibus meis, scilicet Bonaventura & Romano filiis olim Bonaventuræ fratris mei, quorum tutor sum, eis a manibus Domni Saïssonis Primicherii Judicis datus, sicut per instrumentum Inventarii manu Romani de Rubia Scrinarii scriptum appetat. Et ego Petrus Bonaventuræ nepos praedictorum fratrum una cum praedicto Domino Petro patruo meo & curatore in hoc nibi a manibus Dominorum Judicum, scilicet Saïssonis Primicherii, & Jobannis Saïssonis Arcarii dato, in eorumdem Judicum praesentia, & per eorum autoritatem atque decretum, quantum ad dictos Minorum pertinet, pro altera medietate, pro portione tamen uniuersique nostrum & ipsorum Minorum competente; in praesentia Domini Petri.

Tom. VI.

B de Judice Causidici, & subscriptorum testium; Omnes similiter, ut dicitur est, pariter propria nostra voluntate renuntiamus, & generaliter refutamus vobis Domino Cintbio Dei gratiâ Ecclesiae Sanctæ Luciae in Silice Diacono Cardinali, & Domini Papæ Camerario, mandato quoque & procuratori praefati Domni Papæ Coelestini ad hoc specialiter constituto, ad opus & utilitatem ipsius Domni Papæ, & successorum ejus, ac totius Ecclesiae Romanae perpetuo: idest omnem litem & petitio-
nem, quam ipsi domino Papæ & Ec-
clesiae Romanae fecimus, petivimus, pe-
tere vel facere potuimus, videlicet de
universa portione quondam Petri Prae-
fecti, illarum scilicet mille Marcarum
argenti, quas ei & suis consortibus olim
Dominus Papa Adrianus IV. debuit.
Pro quibus ei Civitatem Castellanam &
universum Comitatum ejus, ac Montem
Altum obligavit, & jure pignoris tra-
didit, sicut per Privilegium ipsius Dom-
ni Papæ Adriani appetat; & ad
praesens vobis pro dicto domino Papa
reddimus, & publice reinvestientes, cor-
poralem traditionem transferimus, & ex
eis iam traditam confirmamus, omnes
res & possessiones, videlicet domos, ca-
salinos, terras & vineas, hortos, ca-
napi-

napinas, atque oliveta, Molendinum, & Viam Molarum, cum arboribus fructiferis, & infructiferis, & omnibus suis pertinentiis. Quae res & possessio-nes nobis pertinent, vel pertinere vi-dentur, & eas usque modo jure obli-gationis tenemus & tenuimus, & in corporibus vel in actionibus habuimus in dicta Civitate Castellana intus & de foris & toto Comitatu; quae ut dictum est, nobis pertinent pro duabus partibus centum Librarum Denariorum Papien-sium, quas olim Domina Purpura Ami-ta nostra praelibato Petro Praefecto viro suo nomine dotis dedit, sicut per dota-bia Instrumenta apparet, quae ad majo-rem Ecclesiae Romanae cautelam vobis damus. Quodcumque itaque jus & quam-cumque actionem personalem & in rem, sive hypothecariam tam etiam ad agen-dum, quam excipiendum, quod, quam-ve in omnibus praedictis rebus Civi-tatis Castellanae intus & de foris, & rotius Comitatus ejus, & in omni pa-trimonio Ecclesiae Romanae, & specia-liter in omnibus bonis in corporibus vel in actionibus constitutis, quae fuerunt eisim praedicti Petri Praefecti, habe-mus; & specialiter adversus modernum Petrum Praefectum, & ejus fratres, atque adeo adversus aliam quamcumque personam habere quoquo modo possemus, respectu vel jure duarum partium praefixa dotis centum Librarum Denario-rum Papiensium & fructuum, usurarum vel accessionum earum poenae, vobis pro dicto Domno Papa & ejus successoribus, ut dictum est, procuratorio nomine cedi-mus & mandamus, & quantum ad ipsum Dominum pertinet refutamus, & ut utili possitis & directa actione in-tendere, vos in re praedicti Domini Pa-pae & Ecclesiae Romanae procuratores facimus.

Hanc autem refutationem, restitu-tionem, concessionem, & mandatum vobis,

A ut dictum est, facimus pro octoginta duabus Marcis argenti & dimidia, quas nobis, ut dictum est, pro omni jure no-stro duarum partium praedictae dotis centum Librarum Denariorum Papien-sium pro dicto Domno Papa, & tota Romana Ecclesia, & ex ejus pecunia, ut dictum est, procuratorio nomine da-tis atque per solvit pro ducentis sex Libris Proveniensum Senatus, & quinque Solidis, eo quod Denarius Papensis secundum statutam formam a Judicibus, & Mercatoribus Urbis, duodecim Denarii pro viginti Pro-veniensibus veteribus nunc compu-tantur: & habita portione Prove-niensum veterum ad Provenientes Senatus, qui nunc duodecim Prove-nientes veteres pro sex Proveniens-bus & dimidio Senatus cambiantur. Unde usque ad praedictam summam argenti extenduntur dictæ due par-tes praelibatae dotis. Quas autem ar-genti Marcas nobis Johanni Guidoni pro medietate, & nobis praedictis fratribus una cum dictis Minoribus pro altera medietate, videlicet mibi Petro pro me & dictis impuberibus, quorum tutor sum, & mibi Petro Bonaventuræ cuna dicto patruo & curatore meo, & pro porzione mibi competenti, decreto praedi-torum Judicum, quantum ad portionem mei Petri & praedictorum impuberis pertinet, datis & solvit. De quibus omnibus, & de omni nostro jure, quan-tum ad dictam dotem pertinet, bene nos quietos vocamus, & non solvae pecu-niae, seu non redditae dotis exceptio-nem in omnibus & per omnia refuta-mus. Ideoque amodo dictus Dominus Pa-pa & tota Romana Ecclesia ex hac causa quiete semper & pacifice maneat. Insuper promittimus vobis hoc nostrum jus, vel partem nemini alii concessisse, obligasse, nec aliter alienasse. Et si aliquando, quod absit, ex hac causa per

Petrum nunc Praefectum, vel per ejus fratres, seu per aliam quamlibet personam, seu etiam per alienationem, vel concessionem a nobis factam, dictus Dominus Papa & successores ejus, vel Ecclesia Romana damnum aliquod de jure patientur, quantum ad dictam sumمام argenti pertinet, quanti erit damnum, tantum auctoritate propria sine juris offensa & alicujus Curiae proclamatione, & nostra contradictione, in nostris bonis eis placentibus jure pignoris vendicent: & si contradicere voluerimus, a jure, quod in eisdem bonis habebimus, cedamus, & ipsum damnum duplum emendare modis omnibus teneamur. Praeterea ego Petrus Cencius de Papa, sciens me legibus adjuvari, eo quod pro Minore intercedo, illud juris vel legum auxilium, quod pro me in hac causa introductum est, omnino refutans, vobis pro dicto Domno Papa & suis successoribus prometto, si aliquo in tempore dictus Dominus Papa & successores ejus, vel Ecclesia Romana per praeditum Petrum nepotem meum, cuius Curator sum, occasione minoris aetatis, vel alter quoquo modo damnum aliquod patientur, quanti erit damnum, tantum in meis bonis eis placentibus jure pignoris vendicent. Novissime autem nos omnes praedicti pro nobis, & nostris

A heredibus & successoribus, & ego specialiter Petrus pro me & dictis imputeribus, quorum Tutor sum, tutelari officio vobis pro dicto domino Papa & suis successoribus, ac tota Romana Ecclesia, quae dicta sunt, omnia observare, defendere, & adimplere promittimus sub poena totius suprascriptae summae argenti duplae; & soluta poena haec Chartula firma permaneat: quam scribere rogavimus Johannem Leonis Scriniarium in Mense & Indictione suprascripta XII.

B Petrus de Cencio, Viserius Domini Papae, testis.

C Petrus Malagromus, Viserius Domini Papae, testis.

D Johannes Gregorii a Coliseo, testis. Curtecius, testis.

Paschalis, Cambitor, testis.

Andreas, Custos Camerae, testis.

Leonardus, Janitor Camerae, testis.

Bartholomaeus Insulae, testis.

Bartholomaeus Peponis, testis.

E Ego Johannes Leonis, Sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, habens potestatem dandi tutores & curatores, emancipandi etiam, decretum interponendi, & alimeta decernendi, complevi, & absolvi.

Altera Charta refutationis factae a filiis Cencii Romani de Papa de facto Civitatis Castellanae; Anno 1195.

In nomine Domini: Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Centesimo Nonagesimo Quinto, & Anno IV. Pontificatus Domni Coelestini III. Papae, Indictione XIII. mense Februario, die XXV. Nos quidem Tederada uxor Andreae Stephani Rainervii de Stephano, & Romana uxor Gentilis Fortivoliae, germanae sorores, filiae quondam Cencii

E Romani de Papa, una cum Stephano Johannis Crassi Curatore nostro, in honore nobis a manibus Domini Johannis Saifsonis Arcarii, & Henrici Dativi Judicis dato: & nos Stephanus Jobannis Crassi Tutor Gattae & Bonae filiarum olim dicti Cencii, eis & sic patrimonio a dicto Henrico Dativo Judice datus 1 pro ipsis imputeribus, in praesentia co-

rumdem Judicium, & per eorum auctoritatem atque decretum, in praesentia Domini Octaviani Dei gratia Ostiensis & Velletrensis Episcopi, atque Domini Centii titulo Sancti Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis, & Domni Fidancis titulo Sancti Marcelli Presbyteri Cardinalis, atque Domni Gregorii Dei gratia Ecclesiae Sanctae Mariae de Portu Diaconi Cardinalis, & Petri de Judice Causidici, & subscriptorum testium: propria nostra voluntate renuntiamus, & generaliter refutamus vobis Domino Cencio gratia Dei Ecclesiae Sanctae Luciae in Silice Diacono Cardinali, & Domini Papae Camerario, mandato quoque & Procuratori praefati Domni Papae Coelestini ad hoc specialiter constituto, ad opus & utilitatem ipsius Domni Papae & successorum ejus, ac totius Romanae Ecclesiae perpetuid: idest omnem actionem & petitionem, quam ipse Domno Papae & Ecclesiae Romanae fecimus, petivimus, petere, vel facere potuimus pro portione olim praedicti Cencii Romani de Papa patri nostro competenti; videlicet ex universa portione quondam Petri Praefecti, illarum scilicet mille Marcarum argenti, quas ei & suis consortibus olim Dominus Adrianus Papa IV. debuit: pro quibus eis Civitatem Castellanam, & universum Comitatum ejus ac Montem Altum obligavit, & jure pignoris tradidit, sicut per Privilegium ipsius Domni Papae Adriani apparet; & ad praesens vobis reddimus & tradimus omnes res & possessiones, in corporibus & actionibus constitutas, quas in dicta Civitate Castellana intus & de foris, & in toto Comitatu ejus habemus. Quae res nobis & dictis impuberibus pertinent, vel pertinere videntur jure obligationis pro testia parte quinquaginta Librarum ejusdem Monetae, nomine donationis propter nuptias; quam idem Praefectus pra-

A dictis Dominae Purpureæ fecit, atque pro portione nobis, ut dicitur competentis centum aliarum Librarum Proveniensium, vel Inforciatorum, quas praedictus Praefectus ipsi Dominae Purpureæ in suo testamento reliquit. Quodcumque itaque jus & quacumque actionem personalem & in rem, sive hypothecariam, tamen etiam ad agendum, quam exsiperendum, quod, quamvis in omnibus rebus Civitatis Castellanae intus & de foris, & totius Comitatus ejus, & generaliter in omni patrimonio Ecclesiae Romanæ, & specialiter in omnibus, in corporibus, vel in actionibus constitutis, quae fuerunt olim praedicti Praefecti, habemus, & specialiter adversus modernum Petrum Praefectum, & ejus fratres, atque adversus aliam quacumque personam habere quoquo modo possemus, respectu vel jure totius portionis nostræ, & dictarum sororum nostrorum praefixa dotis & donationis atque legati, fructuum, usurarum, vel accessionum eorum, & poenae, vobis, ut dictum est, pro dicto Domno Papa & suis successoribus, ac tota Romanæ Ecclesia procuratorio nomine refutamus, cedimus, & mandamus, & ut utili possitis & directa actione intendere vos in re praedicti Domni Papae procuratores facimus.

E Pro quadraginta Marcis argenti, quas nobis praedictis sororibus, una cum dicto Curatore nostro, & mibi Stephano Johannis Crafftovo dictis impuberibus, quorum Tutor sum, pro omni jure nostro praefixa dotis centum Librarum Denariorum Papiensium, pro dicto Domino Papa & ex ejus pecunia procuratorio nomine, decreto praedictorum Judicium, datis atque persolvitis: & pro aliis undecim Marcis argenti, quas nobis pariter, ut dictum est, datis pro omni jure nostro praefixa donationis atque legati: eo quod habita ratione De-

Deniorum Papientium ad Provenientes veteres, & Proveniensum veterum ad Provenientes Senatus, secundum statutam formam a Judicibus & Mercatoribus Urbis, dicta portio nostra dotis praedictae, donationis & legati, usque ad dictam summam quinquaginta unius Marcarum argenti extenditur. De quibus omnibus, & de omni nostro jure praedictae dotis, donationis, & legati, nos bene quietos vocamus, & non solutae pecuniae, seu non redditae dotis exceptionem omnino refutamus. Ideoque amodo dictus Dominus Papa & successores ejus, ac tota Romana Ecclesia de hac causa quiete semper & pacifice maneat. Insuper promittimus vobis, hoc nostrum jus, totum, vel partem, nec nos, nec olim patrem nostrum alii obligasse, concessisse, nec aliter alienasse, & ex quo nos specialiter praedictae sorores legitimam vingtiquinque annorum aetatem habebimus, si a Romana Ecclesia erimus excitatae, quae dicta sunt, omnia confirmare promittimus. Ad haec autem nos Stephanus Rainerii de Stephano, & Stephanus Johannis Crassi vobis pro dicto Domno & successoribus ejus, ac tota Romana Ecclesia procuratorio nomine, fidejubemus & legitime promittimus, si aliquando, quod absit, de hac causa per Petrum nunc Praefectum, vel per ejus fratres, seu per eorum successores vel heredes, sive per aliam quamcumque personam, seu etiam per concessionem, obligationem, vel alienationem a dictis minoribus & impuberibus, sive a patre quondam earum factam, vel etiam per ipsas minores, dictus Dominus Papa & successores ejus & Ecclesia Romana damnum aliquod de jure patientur, quantum ad dictam summam argenti pertinet, quanti erit damnum, tantum sine juris offensa & alicujus Curiae proclamatione, & sine nostra

A contradictione, in nostris bonis & possessionibus eis placentibus auctoritate propria jure pignoris vendicent. Et si aliquo modo contradicere voluerimus, a jure, quod in eisdem bonis habebimus, omnino cadamus, & ipsum damnum duplum emendare teneamur. Pro quo damno, si, quod absit, acciderit, vobis pro dicto Domno Papa & suis successoribus procuratorio nomine pignori ponimus & obligamus omnes res & possessiones nostras rusticas & urbanas, quas, quantum ad ipsum damnum, si accidet, pertinet, pro nobis & nostris heredibus & successoribus a dicto Domno Papa & suis successoribus ac Romana Ecclesia precario & eorum nomine possidemus. Et huic promissione & obligationi scientes nos legibus adjuvavi, eo quod pro minoribus intercedimus, illud omnino juris vel legum auxilium, quod pro nobis in hac causa introductum est, refutamus, & omnem exceptionem, si qua uti possemus ad infirmando quae dicta sunt, pariter refutamus. Novissime autem nos praedictae sorores pro nobis & nostris heredibus & successoribus, & ego Stephanus Johannis Crassi pro me & dictis impuberibus, quarum Tutor sum, & meis, & earum heredibus & successoribus, & ego Stephanus Rainerii de Stephano pro me & meis heredibus & successoribus vobis, ut dictum est, pro Domno Papa & suis successoribus, quae dicta sunt omnia observare, defendere & adimplere promittimus sub verae pacis & Christianae fidei vinculo a nobis specialiter Theodora & Romana praestito, & sub poena ab omnibus compromissa totius praedictae summae argenti duplæ: & soluta poena haec Chartula firma permaneat; quam scribere rogavimus Johannem Leonis Scribarium in Mense & Indictione supra scripta XIII.

Henricus Lombardus, testis.

Stephanus Petri Romani Arcoli, testis.
Paulus Malagruma, Domni Papae
Viserius testis.
Paschalis, Cambiator, testis.
Curtesius, testis.

A Ego Johannes Leonis, Sanctae Ro-
manae Ecclesiae Scrinarius, habens po-
testatem dandi tutores & curatores, e-
mancipandi etiam, decretum interponen-
di, & alimenta decernendi, complevi
& absolvii,

Altera Confessio facta a Johanne de Columna S. R. E. Cardinali de
pecuniâ sibi persolutâ nomine Gregorii IX. Papae, Anno 1232.

IN nomine Domini. Amen. Anno In-
carnationis Christi Millesimo Ducentesimo Tricesimo Secundo, Pontificatus
Domni Gregorii Papae IX. Anno VI.
Mensis Julii die XVI. Indictione V.
Nos Johannes de Columna titulo San-
ctae Praevidis Presbyter Cardinalis, hac
die praesenti confitemur, nobis plene so-
lutum esse ac integre satisfactum a te
Caponigro de Senis, nomine Domini Pa-
pae & Romanæ Ecclesiae persolente,
centum & octo uncias auri Regis &
dimidiam ad pondus Romanum, &
centum septuaginta quatuor Libras
& quatuor Solidos bonorum Prove-
nientium Senatus, pro quibusdam pi-
gnoribus nostris, quae tempore guerræ
in servitio Ecclesiae pro solidis militum
& servientium assignavimus. Unde nos
de praedictis denario & auro nobis pro-
pignoribus ipsis a te nomine Domini
Papae & Romanæ Ecclesiae persoluto
bene quietos vocamus, exceptioni non
numeratae pecuniae, & non soluti vel
ponderati auri renuntiando. Renuntian-
zes etiam omni juri & actioni utili &
directae & exceptioni tacitae & expref-
sae, quod quasve occasione praedictorum
pignorum nostrorum contra Romanam
Ecclesiam vel Dominum Papam habere
possemus. Promittentes pro nobis nostri-
sque successoribus hanc refutationem &
omnia supradicta rata & firma semper
habere & non contravenire sub pena
dictæ pecuniae duplæ, & poenâ solvâ

B hoc Instrumentum refutationis nibilomi-
nus firmum permaneat.

C Actum Spoleti praesentibus testibus
subscriptis ad hoc specialiter rogatis, sci-
licet Magistro Johanne Caparono de Ana-
gnia, Magistro Johanne Anglico, Cle-
rico Domini Cardinalis, Johanne de
Furcono Clerico, Fratre Johanne Con-
verso Saxivirii, & Martino Fulgina-
te testibus.

D Et ego Ricardus, Imperialis Aulae
Scrinarius, hanc Chartam mandato praec-
dicti Cardinalis scripti & complevi ro-
gatus.

E Provisinae quoque pecuniae mentio
est apud Grimaldum supra laudatum,
cujus propterea eruditum sermonem,
per alias etiam Nummorum species
excurrentem, audire juvabit. Prove-
nientium autem Libram is appellat.
Mihi tamen attente veteres Codices
perlustranti dubitatio nata est, an
legendum potius esset Provisiensum,
aut Provisinorum. Sed rem decernere
non audeo, nam in Chartis antiquis
breviata est eadem vox, & non unam
admittit lectionem. Haec autem sunt
verba Grimaldi:

F Libra Proveniens Senatus valoris erat
.... 250. Libra parva Provisinorum
Senatus valoris erat Bol. 15. & 20.
Solidi Provisinorum conficiebant Libram.
Solidus Provenientium Senatus argen-
teus valoris erat Bol. 12. Semis. Soli-
dus Provisinorum Senatus valoris erat

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

93

quatuor quadrantum. De differentia Solidorum Provenientium & Provesinorum exstat memoria in Instrumento Anni MCCXCV. in Archivo Sancti Petri, fascicul. 356. capsula 66. De Libra verid Provesinorum Senatus docent Libri Censuales dictae Basilicae ab Anno MCCCLXXVIII. usque ad MCCCL. Florenus aureus valoris erat Scuti unius Bol. 25. Hic namque aureus erat, & ponderabatur, ut liquet ex Instrumento venditionis olio petiarum vineae in costis Montis Malt Anno MCCXIX. pretio XLIX. Florenorum boni & puri auri, & justi ponderis, ex dicto Archivo, capsula 66. fascicul. 189. & in Libro Transumtorum fol. 253. Anno MCCCLXXVII. quinquaginta Floreni boni auri & recti ponderis, praeter alia exempla brevitatis causa omissa. Florenus Romae currens tempore Eugenii IV. multo etiam ante & post ex Lib. Instrument. Laelii Petronii in dicto Archivo, & in Libris Censualibus, valebat Bol. 35. & quadratum unum. Et 47. Solidi Florenum conficiebant. Tempore Innocentii III. uti ex ejus Vita habetur, valida fames invaluit, ut rubium frumenti a 20. ad 30. Solidos venderetur: hoc est ad 24. & 36. Julios ascendit frumenti rubium. Ex Caeremoniali Gregorii X. in Bibliotheca Vaticana fol. 7. in Coronatione Pontificis processio a Sancto Petro ad Lateranum. Fiunt Domino Papae arcus: & Clerici Romani occurrent eidem in Via sacra, ubicumque possunt, cum thuribulis & incenso. Et in remuneratione dantur Romanis Librae XXXV. Provenientium. Et Clericis pro thuribulis XIV. Librae & dimidia Provenientium. Item fol. 62. de mundato faciendo. Missâ igitur solemniter peractâ, ascendit Palatium, comitantibus eum tam Episcopis, quam Presbyteris & Dia-

94

A nibus, omnibus paratis secundum ordinem suum. Pontifex vero ingreditur Basilicam Sancti Laurentii de Palatio, vel Capellam Sancti Martini, si est ad Sanctum Petrum, & exiit planetam, & assumit sibi mantum in scapulis, imposito super caput suum fanone cum mitra, & facit mundatum, XII. Subdiaconibus roquetum cum superpelliceo portantibus. (Hodie sunt duodecim Pauores, quibus Papa lavat pedes). Cubicularii ponunt concham ante eum: ipse vero praecinctus linteo, habens ante se linteum mundum, quo unus Diaconus ei servit, secundum Dominum Jacobum Gaytani ipsum Papam praecingit, bracheolam ad hoc paratam habens in brachiis, & linteum mundum ante se tenens. Quae omnia debent parari per Thesaurum, vel Fratres de Pagnotta. (Fratres de Pagnotta Ordinis Sancti Benedicti Ecclesiam Sancti Blasii in Via Julia incolebant; curabant etiam Corpus Pontificis defuncti. Hodie hujusmodi curam habet Sacrista Papae Ordinis Sancti Augustini.) Et duodecim Subdiaconi manent foris Basilicam discalciati. Duo vero Ostiarii accipiunt Priorem in ulnis, & portant eum ante Pontificem. Pontifex vero cum aqua calida, quam infundere debent Cubicularii, lavat pedes ejus, & tergit linteo, & deosculatur pedem ejus dextrum, & dat ei duos Solidos Provenientes. Et sic facit unicuique Subdiaconorum, & dat ei XII. denarios &c.

Addere etiam juvat, quae Innocentius III. Papa habet in Constitutione sua ad Rectorem & Fratres Hospitalis Sancti Spiritus, quae typis edita est inter ejus Opera. Haec ille ait: Jubemus, ut pro mille pauperibus extrinsecus adventantibus, & tre-

cen-

centis personis intus degentibus, decem Septem Librae usualis Monetae (ut singuli accipiant tres denarios, unum pro pane, alterum pro vino, aliumque pro carne) ab Eleemosynario summi Pontificis annuatim vobis in perpetuum tribuantur. Idem etiam Innocentius imperat, ut Canonicis, qui effigiem Salvatoris professionaliter deportabunt, singulis duodecim Nummi de oblationibus Confessionis beati Petri praestentur. Haec autem quum sibi illustranda proposuisset Grimaldus supra memoratus, hisce rem expedit, inquiens: *Supra dictae decem & septem Librae usualis Monetae erant Scuta auri in auro 34.* ut colligitur ex pluribus observationibus a me factis ex Scripturis Archivi prædictæ Basilicae. Solidi, de quibus infra, valoris erant Bononiorum, sive Obolorum duodecim semis pro quolibet. Decem Solidi argentei conficiebant Nummum aureum Juliorum decem & Bonon. 25. Quatuor Nummi argentei erant unus Solidus. Nummus valoris erat trium obolorum seu denariorum. Triginta Solidi valebant Marcham unam argenti puri: sunt Scutaria, Bonon. 75. Ita habetur fol. 71. in Libro antiquissimo MSto in membranis Callisti II. Papae. Ex Vita ejusdem Innocentii III. colligitur, Marcham majorem esse Scutorum trium, Bol. 75. atque etiam Scutorum quinque, Bol. 75. Librae XXXV. Provenientium Senatus sunt Scuta auri in auro LXX.

De Rocca Sancti Stephani, & medietate Perceni & Repesini, pignori obligata Domno Papae pro centum Libris Afforciatorum, & quinque Solidis, Anno 1159.

IN nomine Domini. Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Centesimo Quinaagesimo Nono: Anno V. Pontificatus Donni Adriani Papae IV. Indicione VII. Mensis Januarii die II. Ego

A Idem etiam Innocentius pro subfido Teriae Sanctæ fecit novam navem, in qua cum armamentariis suis mille trecentas Libras expendit. Sunt Scuta in auro 2600. Hinc colligitur, Libram hanc esse magni valoris. Pro mille igitur & trecentis personis, largiendo singulis tres denarios seu obolos, conficiebant Summam Scutorum 39. Monetae. Et supradictæ Librae XVII. sunt auri in auro Scuta 34. ad Julios duodecim semis pro Scuto. Sic satis superque erat hujusmodi eleemosyna, & sufficiebant illis temporibus dicti tres Denarii seu Oboli ad panem, vinum, & carnem prædictas emendas. In Caeremoniali Gregorii X. in Bibliotheca Vaticana de electione novi Pontificis, haec leguntur: Recipit Papa de manu Camerarii denarios argenteos valentes decem Solidos Provenientes, & projicit super Populum, dicens singulis vicibus: Dispergit, dedit pauperibus &c.

Occurrunt etiam in Chartis antiquis Romanæ Civitatis Librae Afforciatorum, de quibus actum est in Dissertatione præcedenti. Earum pretium non aliud fuisse videtur, quam Libra Lucensis monetae. Atque ad idem nobis persuadendum fortasse proderit Charta ex Regesto MSto Cencii Camerarii de promta. Confer textum, ut ajunt Leguleji, cum Rubrica.

E Aldebrandinus Comes de Calmaniare pro me, & procuratorio nomine pro Bernardo fratre meo, coram Wilhelmo Presbytero Cardinali titulo Sancti Petri ad Vincula, & Raimundo Diacono Cardinale

nali Sanctae Mariae in Vialata, & Gregorio Corano Judice, obligo & in pignus pono tibi Domino Bosoni venerabili Cardinali Diacono Sanctorum Cosmae & Damiani, Donni Papae Camerario, procuratorio nomine pro ipso Donno Papa & pro Ecclesia Romana; idest Roccam Sancti Stephani, & medietatem Percenti, & medietatem Ripefensi, cum omnibus eorum usibus, utilitatibus & pertinentiis, sicut inter suos concluduntur fines, posita in territorio Orbevetano; qualiter nobis competunt, taliter obligamus, & in pignus ponimus pro centum quadraginta octo Libris Lucensium & quinque Solidis, quos nobis pro ipso Donno Papa mutuasti. Insuper in unoquoque mense pro sexdecim Solidis Lucensium, quos pro custodia Arcis Dominus Papa expendere debet, praedictum pignus obligatum, sicut pro ipsa sorte tenebitur. Et sic in unoquoque anno, donec pecunia soluta fuerit, & pignus liberatum, accrescit summa sorti novem Librarum, & duodecim Solidorum Lucensium. Quacumque vero hora praeditam pecuniam vobis, vestrisque Catholicis successoribus solvemus, pignus hoc sit vacuum, & haec Chartula ad nos revertatur. Nos autem & nostri heredes defendere promittimus ab omni homine, si necesse fuerit. Quod si contra haec, quae dicta sunt, quolibet modo venire tentaverimus, tam nos quam nostri heredes componamus Donno Papae, suisque Catholicis successoribus pro poena suprascriptum premium duplum: & soluta poena haec Chartula firma permaneat; quam scribendam rogavi Andream Scriniarium in Mense & Indictione suprascripta VII.

* Signum manus suprascripti Alderbrandini Comitis de Calmaniare pro se & Bernardino fratre suo, bujus chartulae rogatorum.

Docibilis, testis.

Tom. VI.

- A Bobo de Petro, testis.
Urso filius ejus, testis,
Stephanus de Marta, testis.
Petrus Buticularius, testis.
Rogerius de Letulo, testis.
Jobannes Ritius, testis.
Ego Andreas Scrinarius Sanctae Romanae Ecclesiae & Sacri Lateranensis Palatii, complevi & absolvui.

B Sed aliquid tandem mihi dicendum est de celebratissima specie Italicae pecuniae, hoc est de Florenis. Anno MCCLII. teste Ricordano Malaspina Cap. 152. & Joanne Villanio Lib. 6. Cap. 53. Historiar. coepit Populus Florentinus percutere Nummos aureos, quos Florenos, alii verò Ducatos appellarunt, è de caussâ, quod in altera parte Nummi Lignum inscriptum foret, atque in altera effigies Sancti Johannis Baptiste. Haec prima institutio Floreni aurei, ita ut Borghinii sententiam in Lib. de Numm. Florent. probare nesciam, ubi videlicet scribit: Questo nome di Fiorini fu innanzi alcuni Secoli (idest antequam Carolus I. Comes Andegavensis Apuliae ac Siciliae regno potiretur) e tutta la cosa della Moneta nostra era prima ferma, che questo Carlo avesse che far nulla, o pur pensasse al Regno di Napoli. Quod certum est, Anno Christi MCCLXVI. Carolus I. Regnum Neapolitanum arripuit. Quum verò Florenus primum percussus fuerit Anno MCCLII. ubi nam sunt tot Secula a Borghinio excogitata? Porro Florenorum nomen & decus ita deinde propagatum est per universam Europam, ut fere omnes alii Principes ad eorum imitationem similes Nummos procuderint, eosque ipso nomine donarint. Ut fidem facit praelaudatus Johannes Villanius Lib. 9. Cap. 48. Henricus VII. Augustus Anno MCCXIII.

contra Florentinos iratus statuit: *Che i Fiorentini non possono battere moneta d'oro, nè d'argento; e consentì per privilegio a Messer' Ubizino Spinola da Genova, & al Marchese di Montferrato, che potessero battere in loro Terre, Fiorini d'oro contrafatti sotto il segno di quegli di Firenze.* Id alii Principes imitati sunt, sive suo jure, sive ex privilegio. Atque inter alios, testante eodem Villanio Lib. 9. Cap. 169. Johannes XXII. Romanus Pontifex Anno MCCCXXII. fece fare in Avignone una nuova Moneta d'oro, fatta del peso e lega e conio del Fiorino d'oro di Firenze, sanza altra inseagna, se non che dal lato del Giglio diceano le lettere il nome di Papa Giovanni. Eadem repetit Villanius Lib. 9. Cap. 278. addens: *E non vi avea altra differenza se non che dal lato della impronta di Santo Giovanni diceano le lettere Papa Giovanni; e per intrasiega di costa a Santo Giovanni una Mitra Papale, e dal lato del Giglio diceano le lettere Sanctus Petrus, Sanctus Paulus.* Praeterea scribit, anathema ab eodem Pontifice indictum iis, qui Florenos aureos ad aemula-

A tionem Florentinorum cuderent. Sed & Francorum Reges sub Florenorum nomine aurum signarunt, non tamen eo tempore, quo Le-Blancus est opinatus. Is enim Florenos aureos tribuit Philippo Augusto, & Ludovico Sexto, Septimo, aut Octavo Francorum Regibus: immerito sane, quum ii ante Annum MCCLII. floruerint, quo primùm Floreni e Florentinorum Moneta prodierunt. Quare ii credendi sunt pertinere ad Ludovicum Nonum, aut Decimum, & ad Philippum Pulchrum. Neque cum Florenis confundendi Liliati, sive Giggliati, aurei nempe Nummi a Carolo I. Siciliae & Apuliae Rege eodem Saeculo XIII. percussi, & sic appellati, quod & ibi Lilium, Francorum Regum insigne, fuisset inscriptum. Non tamen erecta mihi omnis dubitatio, quin & Floreni Florentini sub eadem appellatione apud aliquos olim venerint. Quaenam verò comparatio foret valoris Floreni ad Libras Romanas Provisinorum, a subsequenti Charta ediscere licebit, quam ex supra laudato Codice Cencii Camerarii descripsi.

Solutio debiti Hominum de Frusinone facta filiis Domini Matthiae de Papa, Anno 1295.

IN nomine Domini. Amen. Anno Nativitatis Dominicæ Millesimo Ducentesimo Nonagesimo Quinto, Indictione VIII. Mensis Aprilis die III. intrante, Pontificatus Domini Bonifacii Papæ VIII. Anno Primo. In praesentia mei Notariorum & testium subscriptorum Nobiles viri Atenulfus & Nicolaus filii quondam Domini Matthiae de Papa, Cives Anagnini, coram venerabili viro Domino Theodorico Domini Papae Camerario personaliter constituti, confessi sunt & re-

E cognoverunt, se habuisse ac recepisse ab eodem Domino Camerario dante & solvente eis nomine ac vice sanctissimi Patris Domini Bonifacii divinâ providentiâ Papæ VIII. Romanæ Ecclesiae & Cameræ suæ, octingentos sexaginta sex Florenos, & duas partes unius Floreni auri pro sexcentis quinquaginta Libris Provisinorum, quas idem Dominus Matthias pater eorum, dum vivaret, mutuaverat Hominibus Castri de Frusinone, pro liberatione & absolutio-

ae hominum dicti Castri a restitutione
sive solutione debiti seu mutui pecuniae
supradictae. Dicti quoque Adenulphus
& Nicolaus recognoscentes libere & ex-
presse eis fore de hujusmodi mutuo inte-
gre satisfactum, nomine suo, heredum
& successorum suorum promiserunt eidem
Domino Camerario recipienti & stipu-
lanti nomine ac vice Domini Papae,
Romanae Ecclesiae, & Hominum praedi-
ctorum, non inquietare vel molestare
de cetero Homines ejusdem Castri de
Frusinone super restitutione pecuniae seu
mutui praeditorum: sed ipsos absolve-
runt & liberaverunt praecise a debito
memorato, ita quod occasione hujusmodi
mutui eis vel eorum heredibus in nullo
de cetero teneantur. Renuntiantes in iis
exceptioni non numeratae, non traditae
vel solutae eis praeditae pecuniae quan-
titatis, beneficio restitutionis in inte-
grum, omnisque alterius actionis & ju-
ris canonici & civilis auxilio, per quod
hunc Instrumento vel facto posset aliquatenus
objici vel opponi.

Actum Laterani in Camera praefati
Domini Camerarii, praesentibus Lan-
franco Clarenti de Pistorio, Lando Si-
goli, & Dino Orlandi de Florentia
Mercatoribus Camerae, & Gabriele Da-
masi, Serviente Domini Papae, &
alii.

Et ego Jacobus Pisani de Viterbio,
Apostolica auctoritate, & nunc Camerae
Domini Papae Notarius, praemissis inter-
fui, & ea rogatus scribere, fideliter
scripti, & in publicam formam redigi,
meoque signo signavi.

Octo aurei Floreni Florentinae of-
ficinae pondus unius unciae auri ae-
quabant, & singuli pro Solidis XX.
computabantur. Teste etiam Guiliel-
mo Ventura in Chronico Astensi,
Floreni Aurei Anno MCCXC. va-
lebant Solidos XX. Astenses. Contra
Joannes Villanius Lib. 7. Cap. 89.

A scriptis Cento mila Libre di Gienovini
(idest Genuensis pecuniae) erano più
di cento venticinque migliaja di Fiorini
d'oro. Apud Brixianos verò circiter
Annum MCCLXX. Jacobo Malve-
cio teste in Chronico ejusdem Ur-
bis, mille Aurei sexcentis Libris aequi-
valebant. Nam tunc in Civitate hac
Brixia duodecim Soldi tantum pro Flo-
reno Aureo dabantur. Ita verò subse-
quenti Saeculo XIV. percrebuit fama
& nomen Florenorum, ut supra cete-
ros Aureos Nummos ii in cursu es-
sent longe lateque per Italiam, im-
mo & ultra Italiam. In Libro MSto
Decretorum & Privilegiorum exis-
tente in Archivo Communitatis Mu-
tinæ, vidi ego tria Diplomata Joh-
annis Bohemiae Regis, data Anno
MCCCXXXI. quo is tot progressus
in Italia fecerat, Nobili viro Andreæ
de la Molza, in quorum uno ipsum
constituit Domus nostræ Domicellum &
familiarem domesticum, in altero ei do-
nat Castrum Leonis, quum XVII.
Kalendas Majas Anni ejusdem e sa-
cro Fonte suscepisset Gerardinum illius
filium. Ibi quoque libellus le-
gitur ab Andrea ipso oblatus Carolo
IV. Augusto ejusdem Johannis Regis
filio, in quo Privilegia nonnulla pe-
tit, eumque rogat, ut sibi rependa-
tur pecunia a se mutuo data ipsi
Carolo, eusque Augusti patri Johanni
annis retroactis. Neminem puto
pigebit legere postremam partem pe-
titionis, quam iisdem verbis, quibus
concepta fuit, exercere statui. Imprima
presta eo Andrea al meo Signore Misser
lo Re de Boemia, stando in Modena,
li quae ello fe dare a Misser Eusilmaro
Todescho, li quae ello ge dond, e foe a
dò X. d' Aprile in MCCCXXXI. in
presentia de Misser Loyze de Savoja,
e de Misser Zim da Castione, e de Mis-
ser Raynero da Monte Pulzano sue Can-
cti.

cellero, Fiorini CCC. d'oro. Item prestò eo Andrea al deto meo Signore, stando in Bologna in casa del deto Andrea, e recevelli Miser Nicolò, ch'era alora soe Cancellero, e da poi soe Vescovo de Trento, & baveli per pagare l'albergo là, ove era stae molti Cavalieri e Famia del deto Re, e per vari drapi, che compyò lo deto Miser Nicolò, per vestire lo deto Miser lo Re, e li Conti de Namurco soe Cuxini, e soe a dì XV. d'Aprile MCCCXXXIII. in presentia de Miser Guido de Scali da Fiorenza Factore e Donzello de Miser lo Legato Cardinale de Hostia e Signore de Bologna &c. Fiorini DCC. d'oro. Item prestò eo Andrea al dito Miser lo Imperatore a dì XXIII. d'Aprile MCCCXXXIII. stando lo deto Re a Modena in casa di Frà Predicatori, e ricevelli Miser Nicolò alora soe Cancellero, per pagare spese, che havea fatto Miser lo Re in Modena, non possandone haverne nessuno da Miser Mansè di Pii, nè in Comune, & questo in presentia de Miser Guido de Pii da Modena, e de Frà Jacomo da Collegata Priore di Frà Predicatori de Modena &c. Fiorini MDC. d'oro: di quai lo deto Imperatore ne ricevè Cartba, stando in Modena in casa di Frà Predicatori. Sed integrum Tractatum de Florenis sperare nos propediem facit doctissimus vir Franciscus Victorius, Eques Sancti Stephani, qui Romae tum ex eruditione, tum ex Museo suo illustris nominis famam sibi comparare pergit.

Nunc autem est animadvertisendum, ex quo Civitatibus Italicis una cum Libertate jus auri atque argenti signandi ab Augustis concessum est, tunc non paucas ex iis cursum pecuniae suae fuisse moderatas ad normam Nummorum a se percussorum, ita ut alias non raro in una, alias

A in altera esset ordo ac nomen pecuniae. In Chartâ, quam obtulit mihi Archivum Canonicorum Mutinensis, scriptâ Anno MCCXII. Honestus Dei gratiâ Abbas Monasterii Sancti Benedicti de Lene (hoc est ad Leones) in Dioecesi Brixiae, ex pracepto Domini Sicardi Cremonensis Episcopi, & Apostolicae Sedis Legati (hoc munus, quo functus fuit Sicardus, ignorabam, quum Tomo VII. Rer. Italicar. ejus Chronicon evulgavi) nonnulla praedia venum dat, ac praeципue Curtem Sancti Vincentii, quae est posita prope Castrum de Badiano (nunc Bazzano) pretio CCCLI. Librarum Imperialium in Bologniniis, vel Ferrarinis, vel Parmesianis, tribus Solidis per unum Imperiale. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad Annum DCLIX. Leonense Monasterium commemorat, illudque ait. a Contra II. Imperatore solo aequatum. En illud vi gens adhuc Anno MCCXII. In altera Charta Anno MCLXXIX. exarata occurrit mihi Donnus Erizo Monachus venerabilis Monasterii Sancti Benedicti de Leune Prior de Panzano, Cella videlicet, sive Monasteriolum situm in Vico Panzano, Mutinensis ne an Bononiensis Comitatus, nescio. Sunt enim duo ejusdem nominis Vicci. Panzanum autem illud suberat eidem Leonensi Coenobio. Vidimus ergo Solidos Bononienses, Ferravienses, & Parmenses, & adhuc durat Bologniorum appellatio non Bononiae tantum, sed & Mutinae, ac in aliis locis. In vetustissimo Codice Statutorum Ferrariensium Lib. 2. Rubrica 341. titulus est de valore Bagatinorum. Scilicet, quod quilibet teneatur recipere quatuor Bagatinos pro tribus Ferrarinis. Apud Ticinenses vero olim fuit duplex Libra, uti eruitur ex Chronico Majori MSto Gualvanei de la Flam ma

ma Ordinis Praedicatorum, in Ambrosiana Bibliotheca adservato. Scribit enim Cap. 286. *Ex hoc postea Communitas Papensis solvit decem & octo mille Libras illius grossae Monetae, cajus Libra valebat Florenum.* Haec Gualvaneus circiter Annum Christi MCCCXXX. scribebat, quo tempore Florenus Aureus intra & extra Italiā supra ceteros Nummos celebratissimus erat. Audi etiam Anonymum Auditorem Chronicī Mediolanensis, cuius partem evulgavi Tomo XVI. Rer. Italicarum. Scilicet in parte ame neglecta haec ille habet (an optimis fundamentis nixus, alii videant) de Moneta ab Archiepiscopis Mediolanensis cura: *Prima Moneta dicebatur Marca auri, & valebat XIV Florenos (scilicet aureos).* Alia fuit Marca argenti, quae valuit quatuor Florenos cum dimidio. *Tertia Moneta dicebatur Augusta, habens Imperatoris imaginem, & erat ex purissimo argento.* Et erat grossa in tantum, quod decem Augusti valebant unum Florenum. *Quarta dicebatur Imperialis, habens Imperatoris imaginem, & superscriptionem, & erat de argento purissimo.* Decem Solidi Imperialium valebant unum Florenum. *Quinta Moneta dicebatur Tertiolum, quia eius tertia pars erat tantum argentea, & XX. Solidi valebant unum Florenum.* Neque omittenda est mentio Ducati Aurei Veneti, quem nunc Zecchino appellamus. Nummum istum primo Venetiis percussum sub Joanne Dandolo Duce, auctor est Marinus Sanutus in Histor. Venet. Tomo XXII. Rer. Italicar. ad Annum MCCLXXXV. Ejusdem verò ponderis ac formae fuerunt & Ducati aurei Germanici, & Hungarici, quorum familiaris est usus.

Verū ad tempora nostra sermonem tandem convertamus. Nulla nunc Provincia est, nulla Civitas in Ita-

A lia, quae ingens discrimen non animadvertis inter pretium Librarum ac Solidorum veteris ac praesentis aevi. Olim paucis, nunc multis Libris Auri nummi emuntur: olim agri, aedes, ac cetera venum exposita, paucarum Librarum pretio dabantur, nunc multarum. Ad haec veterum Contractus si attente consulantur, ubique produnt progressum hunc in mutatione pretii pecuniae, quem nostris quoque temporibus, immo & in dies singulos animadvertisimus. Sive tanta instabilitas tribuenda est nunquam saturatae hominum avaritiae, quibus perpetuum studium est, aurum aut argentum suum cariori pretio, si possint, quam ceteri, quotidie vendere, aut expendere: sive eadem processerit, ac procedat ex minutorum Numerorum, sive Denariorum conditione, quae quotidie deterior ex officinis Monetariis prodit, sive aliis ex causis; neque enim raritati auri aut argenti tribuendas hasce metamorphoses affirmare ausim: illud certum est, enormem intercedere differentiam inter veteris ac recentis monetae aestimationem. Cujus rei exempla aliquot delibavi ex Archivo Communis Mutinae. Quanti vaeniret apud majores nostros panis & vinum, ex hisce intelliges. Anno MCCXLIX. Indictione VII. die Martis X. intrante Mense Augusti, Regnante Domino Imperatore Frederico. Haec est ratio, qualiter vinum vendi debeat ad minutum. Vinum, quod constat X. Solidos Mutinenses quartarium, debet fieri mensura de XXXIII. uncias, & una drama. Item mensura vini de XI. Solidis Mutinensis, debet esse de triginta uncias & una drama &c. Nota, quod quartarium vini est in summa CCCXXXIII. Libras. Quando Sextarium frumenti valet XX. Solidos Mutinenses, debet esse panis coctus VIII. uncias

uncias & meza pro duobus Denariis Mutinensibus. Item ad rationem XIX. Solidorum, debet esse IX. uncias, minus una drama &c. Pari etiam ratione Anno MCCLXXXIII. tempore regiminiis Dominorum Guidocti de Archidiaconis Potestatis, & Guidonis de Corrigia Capitanei Communis & Populi Mutinae, panis venalis bene coctus, qui fiet de Sextario frumenti, qui valuit XX. Soldos Mutinenses, vel ultra, fieri debeat tribus Denariis Mutinensibus XIV. unciarum, & trium tramarum minus quarta parte unius tramae &c. Ferrariae vero, ut habetur in Statutis Anno MCCLXVIII. confessis, Fornaxarii tenebantur dare milliarium lapidum (idest laterum) pro XX. Solidis Ferrarinis, & milliarium oupporum (hoc est tegularum) pro XXIV. Solidis Ferrarinis & milliarium tavellarum (nempe subtiliorum laterum) pro XV. Solidis Ferrarinis, & modium calcinae pro XVIII. Solidis Ferrarinis. Quod est ad agrorum pretium, Anno MCCXXI. Ubertinus Campetia de Spilimberto vendidit per alodium duas petias terrae positas in Curte Spilimberti. Prima petia est XII. bubulcae. Secunda est VI. bubulcae: pro XL. & octo Libris. Anno MCCXXVIII. Guilielmus Episcopus Mutinensis emit in agro Porciliis petiam terrae bubulcarum XIV. titulo pretii solvens XLIX. Libras Imperiales ad rationem trium Librarum Imperialium & dimidii pro qualibet bubulca. Tum eodem Anno aliam terram ad rationem quatuor Librarum Imperialium. Aliam quoque ad rationem quindicim Librarum Parmenium quamlibet bubulcam. Anno MCC LX. Guido de Suzaria, celebratissimus eorum temporum Jurisperitus, Civis Mutinae creatus, de quo mihi erit sermo in Dissertatione XLIV. de Literarum fortuna, dyas petias terrarum

A emit positas in Silva de la Lama, bubulcarum XCVI. ad rationem XIII. Librarum Mutinensium pro qualibet bubulca. Eodem anno Commune Mutinæ emit petiam terrae laboratoriae positam in districtu Florani pro DC XXI. Libris Mutinensium, ad rationem novem Librarum & septem Solidorum Mutinensium pro qualibet bubulca: quae petia terrae debet esse septuaginta septem bubulcas minus decem tabulis. Praeterea Anno MCCLXIII. eadem Respublica Mutinensis in districtu Sancti Felicis magnam copiam agrorum emit, Monasterio Nonantulano tradendam gratia concordiae initae, per quam Monachi renuntiarunt cuicunque juri sibi fortasse competenti in quaedam Castella, quae ab immemorabili tempore Communitas Mutinensis possidebat. In hisce fundis emendis erogatae sunt bis mille centum & viginti duae Librae Mutinensium ad rationem cuiuslibet bubulcae septem Librarum Mutinensium pro trecentis bubulcis, & ad rationem quinque Librarum Mutinensium pro quatuor bubulcis. Alia quoque petia XII. bubulcarum in Sancto Felice posita emta fuit ad rationem octo Librarum Mutinensium & undecim Solidorum Mutinensium, & quinque Mutinensium pro qualibet bubulca. Nunc apud nos quaelibet bubulca terrarum quingentis, aut mille & amplius Libris Denariorum currentium vaenit.

Eamdem monetae variationem enormem, in singulos paene annos crescentem discere possumus e subsequitis temporibus. In domesticis Libris Monachorum Mutinensium Benedictinorum Sancti Petri haec animadverti. Anno MCCCLXX. pro singulis millibus laterum coctorum pendebant Bononini L. hoc est, duae Librae & semis Solidorum. Nunc XXX,

XXX. Librae, atque etiam XXXV. impenduntur. Anno MCCCCLXXI. Librae 96. Bononini 16. & Denarius unus monetae Florentinae valebant Libras 48. Bononinos 12. & Denarios 3. Mutinensis monetae. Quo item Anno Bononinis quatuor pro singulis diebus conducebatur Librarius, ut *Honiſſiam Bedae* describeret. Anno MCCCCLXXXII. *Florenus aureus* aestimabatur Solidis 98. monetae Mutinensis. Anno autem MCCCCLXXXVII. quilibet *Florenus largus aureus* Mutinae emebatur Libris tribus & Bononinis duobus. Anno MDVIII. *Ducatus aureus* valebat Solidos 71. *Scuta* verò 26. *aurea* aequabant valorem Librarum 93. Mutinensium. Idem *Scutum aureum* Anno MDLX. pretium reddebat Librarum-quatuor & semis. *Dupla Hispanica aurea* Anno MDXCVII. respondebat Libris duodecim & Bononinis duodecim monetae Mutinensis: *Italica* verò *Dupla aurea* Libris duodecim & Bononinis tribus. *Zecchinus aureus Venetus* aestimabatur Mutinae Lib. 7. & Bonon. 6. *Hungarus* verò *aureus* Lib. 7. Bonon. 5. *Ducatonus argenteus*, five *Scutum Romanum argenteum* Lib. 5. & Bonon. 2. Tum Anno MDCIII. *Dupla aurea Hispanica* constabat Lib. 13. *Italica* Lib. 12. Bonon. 10. *Zecchinus* Lib. 7. Bonon. 12. *Ducatonus argenteus* Lib. 5. Bonon. 7. Rursus Anno MDCVIII. *Dupla Hispanica* valebat Lib. 14. *Italica* Lib. 13. & semis. *Zecchinus* Lib. 8. Atque ut cetera omittam, Anno MDCXIV. *Dupla* eadem *Hispanica* pendebat Lib. 16. Anno MDCXXII. Lib. 18. Anno MDCXXXVI. Lib. 22. & semis. Ita perenni fluctuatione pretii eo usque *Dupla Hispanica aurea*, uti & *Gallica* sub Ludovico XIV. Rege percussa, Mutinae pervenit, ut nuper Libris 50. & ultra

A Bononiorum Mutinensium, nunc Libris 65. mirabili saltu facto redimatur, & apud vicinos nostros paria in dies aestimationis augmenta patiantur, five recipiat. Evidem norunt omnes, quām immanis auri argenteique vis in Europam confluxerit, ex quo detectae Occidentales Indiae in ditionem venerunt Hispanicorum præcipue ac Lusitanorum Regum, ita ut nunc passim vili pendenda viderentur pretiosa illa metalla. Attamen animadvertisendum simul est, quantos auri atque argenti acervos exuberans nostrorum temporum luxus absorbeat & absument. Quod plus est, occupante jam nimio aere locum argenti in nummis, necesse est, ut pluribus quām antea nummis aurum & argentum emantur. Accedit & alia (ipsaque longe gravior, neque tamen vulgo nota) pecuniae Europaeae vorago, Mercatorum videlicet nunquam satianda cupiditas, qui ad Turcarum, Indicique Mogolis, & Sinenium provincias, & in reliquum ferme Orientem, immensam quotidie auri argenteique copiam vehunt, ut inde merces Europaeis dividendas abducant; neque enim Orientales Populi Europaeas merces pecunia emere, aut mercibus suis permuttere facile consueverunt. Quod tamen nostris temporibus usuvenerit, ne vetustis quidem omnino insuetum fuit. Testatur Joannes Villanius Lib. 12. Cap. 96. Historiar. de Florentinorum argento, che i Mercanti per guadagnare, il raccoglievano, e portavano oltre Mare, dove era molto ricchieslo. Verū longe minus olim fuit pecuniae Europaeae detrimentum. Luxum enim non adeo familiarem antiqua secula habuerunt, & præter aromata, margaritas ac pannos, vix quidquam aliud ab Orientalibus conquirebant, nondum perviis Europeac

paeae genti ulterioribus Indiis ad Orientem & Occidentem positis. Immo hoc ipsum qualemcumque commercium in utilitatem non modicam Italorum cedebat. Verum ubi luxus Italorum mentes fascinare coepit, tunc Orientalium merces majorem in modum exhaustire etiam coeperunt Italicae gentis thesauros. Vide in Notis Clariss. Benvoglienti ad Chronicon Senense Tom. XV. Rer. Ital. ad Annum MCCCXXXVII. quot merces Syriacas una Salimbenorum familia Senensis, effusa ingenti pecunia, compararit. At de his alii opportunius differant.

Ceterum nullo unquam tempore desiderati sunt, qui adulterinam monetam fabricarint, aut legitimam circumciderint, aut collegerint, ut carius divenderent. Adversus abominandum hoc publicorum furum genus sunt in Codice Theodosiano multae Leges Lib. 9. Tit. 21. & sequent. Tacitus quoque Augustus, ut est apud Vopiscum, cavit, ut si quis argento publice, privatimque aes miscuisse; si quis auro argentum; si quis aeri plumbum, capital esset cum honorum proscriptione. Neque Langobardis & Francis in Italia regnibus ejusmodi crimen insuetum fuit. Idcirco Rotharis Rex Lege 246. decretum hoc promulgavit: *Si quis sine iussione Regis aurum signaverit, aut monetam confinxerit, manus ejus incidatur.* Quae verba satis indicare videntur, jam tum Reges Langobardorum Nummos suo nomine signasse, quamquam antiquiores ego exhibere nequiverim. Carolus autem Magnus in Capitularibus, ne falsa Moneta cuderetur, nunquam nisi in Palatio cudendam jussit. Sed & Ludovicus Pius Lege 27. inter Langobardicas Rotharis constitutionem his verbis renovavit. *De falsa Mon-*

Ata jubemus, ut qui eam percussisse comprobatus fuerit, manus ejus amputetur. Et qui hoc consenserit, si Liber est, LX. Solidos componat; si Servus est, LX. i-clus accipiat. Sed & praeter Nummos aureos & argenteos, quorum familiaris usus fuit temporibus barbaricis, inveniuntur etiam aerei Nummi, seu ex aere & argento mixti. Sed rares, quam apud Romanos: aerei enim Romanorum aevo signati plurimi prostant, & quotidie tellure effossi in Italiam inveniuntur; raro autem declinante Imperio aerea, aut mixti aeris Numismata occurunt, eaque fere omnia sub Germanicis Augustis, & sub Civitatibus liberis percussa. Ex his aliquot vidi. Neque fieri aliter potuit, poscente id necessitate humani commercii. Nam ut scripsit Saeculo XIV. Nicolaus Oresmius Episcopus Lexoviensis in Lib. de Mutat. Monet. Cap. 3. *Quoniam portiuncula argenti, quae juste dari debet pro libra panis, vel aliquo tali, esset minus bene palpabilis propter nimiam parvitatem, ideo facta fuit mixtio de minus bona materia cum argento: & inde habuit ortum Nigra Moneta, quae est congrua pro minutis mercaturis.* Utique ex hac Nigrâ Monetâ nihil mihi se obtulit spectans ad Langobardorum Francorumque Regum tempora. Le-Blancus etiam in Tractat. de Monet. Franc. Cap. 3. affirmare non audet, num sub prima & secunda Francorum Regum serie in usu fuerit apud Francos Moneta Billionum, idest ex puro aere, aut aere mixto cum argento. Attamen quae causa invenendi Nummos aereos ab Oresmio allata est, nobis ante oculos semper obversetur necesse est. Vix enim intelligamus, quei tunc minutae merces, multaque victui necessaria a paupere vulgo comparari quotidie possent, nifilis

vilis alicujus pecuniae species in hunc usum exposita fuisset. In Apulia prae-
fertim & Calabria Saeculo Christi XII.
usitata fuit pecunia *Romesina* ex num-
mis vilis metalli, quum teste Falcone
Beneventano ad Annum MCXXXIX.
Barenses obsidione pressi a Rogerio
Rege emerent *panem unum sex Romes-
inis*. Vide & Du-Cangium ad hanc
vocem. Invexit etiam idem Rogerius
Rex Anno MCXL. *Ducatum, octo Ro-*

mesinas valentem, qui longe plus ae-
ris quam argenti praeferebat. Idem
quoque percussit *Follares aereos*, *Ro-
mesinam unam appretiatis*: quod pecu-
niae iniquissimae genus, testante eo-
dem Falcone, calamitatem, ac pau-
periem Regni mirum in modum au-
xit; ut tandem intelligamus, vitia
Seculi nostri ne vetustis quidem tem-
poribus ignota, insuetave fuisse.

E L E N C H U S T O M I S E X T I.

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

De diversis Pecuniae generibus, quae apud Veteres in usu fuere. Pag. 9.

DISSERTATIO VIGESIMA NONA.

De Spectaculis, & Ludis publicis Medii Aevi. 117.

DISSERTATIO TRIGESIMA.

De Mercatibus, & Mercatura Seculorum rudium. 185.

DISSERTATIO TRIGESIMA PRIMA.

De Placitis & Mallis. 293.

DISSERTATIO TRIGESIMA SECUNDA.

De origine Linguae Italicae. 401.

DISSERTATIO TRIGESIMA TERTIA.

De origine, sive Etymologia Italicarum vocum. 565.

CATALOGUS complurium vocum Italicarum, quarum origo investigatur. 641.

05319

